Cuprins

Introducere

Lucrarea de faţă este consacrată evoluţiei culturale din spaţiul dobrogean anterior înfiinţării provinciei Moesia, deci a instalării efective a Imperiului Roman pe linia Dunării, moment din care geţii nu mai sunt prezenţi în izvoarele literare, dar se manifestă prin cultura lor materială caracteristică.

Facem o precizarea necesară, anume că formele de manifestarea ale culturii getice din Dobrogea nu se deosebesc de acelea ale geţilor din Câmpia Munteniei sau din Moldova, deci putem discuta de o evoluţie unitară a culturii materiale. Schimbarea fundamentală are loc odată cu instalarea dominaţiei romane, când dispar din evidenţele arheologice aşezările fortificate, precum şi receptarea geţilor dobrogeni de către izvoarele literare contemporane.

Lucrarea noastră este structurată pe cinci capitole şi numeroase subcapitole.

Am acordat o mare importanţă coroborării informaţiilor literare cu aceea arheologică, pentru a crea o imagine completă şi cât mai apropiată de realitatea istorică a geţilor dobrogeni.

În finalul acestei succinte introduceri ţinem să mulţumim domnului, pentru materialul bibliografic pus la dispoziţie şi pentru sfaturile pertinente.

Capitolul I

Dobrogea în Antichitate - consideraţii geografice

Dobrogea, provincia istorică din extremitatea sud-estică a României, are o suprafaţă de 15570 km² (împreună cu Delta Dunării) şi o populaţie care totalizează cu puţin sub 1 milion de locuitori. Cuprinsă între Dunăre şi mare, Dobrogea a cunoscut o dezvoltare economică relativ mai intensă încă din antichitate, în comparaţie cu alte regiuni ale ţării, datorită poziţiei geografice la malul mării.

Dunărea şi Marea Neagră, care au pus-o în legătură cu exteriorul pe calea apelor, au avut o influenţă deosebită asupra desfăşurării în timp, a vieţii social-economice din această provincie istorică a României. Incă de la primele începuturi comerţul, importul sau exportul de mărfuri, a fost activitatea economică care a atras populaţia din alte părţi şi a contribuit la dezvoltarea aşezărilor omeneşti. Aici la malul mării au apărut unele din primele aşezări din România, construite de greci şi romani, care au avut un rol important în dezvoltarea comerţului şi menţinerea populaţiei autohtone în teritoriu.

Colonişti greci[1], care au venit în Dobrogea în secolul al VII-lea a.Chr., au construit o serie de cetăţi şi alte aşezări printre care : Histria, Arganum, Tomis (Constanţa), Partenopolis (Costineşti), Callatis (Mangalia). Din perioadele geto-dacă şi romană au rămas urme de aşezări omeneşti încă din secolul al VI-lea a.Chr. (Beştepe, Sarinasuf, Satu Nou). Mult mai numeroase

[1] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1965, p. 157-182.

sunt cele care dovedesc continuarea vieţii daco-romane în secolele următoare : Aegyssus (Tulcea), Topalu, Dunărea, din secolul al II-lea a.Chr., apoi Arrubium (Măcin), Salsovia (Mahmudia), Peceneaga, Dinogetia (Garvăn), Seimeni, Turcoaia din secolele II-III p.Chr.

Dobrogea este cea mai veche provincie romană dintre toate provinciile româneşti. La începutul secolului I p.Chr., principalele popoare care trăiau în Dobrogea erau geţii şi sarmaţii. Marea Neagră şi Dobrogea purtau numele popoarelor care au locuit, în aceea vreme, aici : Pontus Scythicus şi Marea Sarmaticum. Dobrogea, spune Brătescu, se numea Scythia, dar şi pământ getic, pământ sarmatic, pământ scitic. Geţii şi sarmaţii „făceau legea" în Dobrogea fără să le pese de Roma şi de militarul roman[2].

În Dobrogea, există o succesiune de culturi suprapuse şi de schimbări politice, în care forţa cuceritoare a venit când de la nord, când de la sud, Dobrogea fiind o poartă de trecere între nord şi sud, între Carpaţi şi mare.

Dobrogea a rămas prin populaţie, tradiţie, obiceiuri şi cultură, românească : viaţa social-economică şi cultural-spirituală de astăzi confirmă că majoritatea locuitorilor ei sunt urmaşii geto-dacilor, care au lăsat cele mai numeroase vestigii pe pământul acestei provincii istorice a României.

C. Brătescu afirma că „Dobrogea a îndeplinit în toate timpurile şi rolul unui teritoriu de integrare etnografică şi politică pentru populaţiile şi organizaţiile politice din Carpaţi (…). Pe Argeş, pe Ialomiţa, pe Buzău, pe Siret şi Prut, ca tot pe atâtea drumuri naturale s-au lăsat într-una la vale păstori şi plugari de sub Carpaţi, îndreptându-se, radial şi concentric, pe acelaşi pământ al Dobrogei"[3].

---

[2] D. Bugă, *Geografia umană, geografia istorică şi etnografică în opera lui Constantin Brătescu*, Rev. Etnogr. Folcorică, 42, 1-2.

[3] *Podişul Dobrogei*, în *Geografia României*, vol. V, Editura Academiei, Bucureşti, 2005.

Cele trei mari unităţi geografice ale Dobrogei – podişul, delta şi litoralul – fiecare cu condiţii fizico-geografice şi resurse proprii, au determinat dezvoltarea, în timp, a unor structuri economice care se individualizează ca unitate geografică de sine stătătoare. Podişul este dominat de o economie agricolă, delta, domeniul apelor şi al bălţilor, de o economie piscicolă, iar litoralul, cu oraşele şi staţiunile din lungul lui a devenit unul dintre cele mai importante domenii turistice şi balneoclimaterice ale României.

Dobrogea este singura provincie istorică a ţării în care s-au dezvoltat toate mijloacele de transport : pe apă, pe uscat şi prin aer. Poziţia Dobrogei de punte firească a spaţiului carpato-danubian spre Pontul Euxin a făcut ca funcţionalităţile sale să-şi menţină permanenţa în orice fel de condiţii istorice, să rămână o punte integrată, spaţial şi funcţional, în sistemul teritorial carpato-danubiano-pontic al României.

Capitolul II
Informaţii scrise referitoare la geţii din regiunea Dobrogei

Campania lui Darius I (514/512 a.Chr.)

IV, 93. Înainte de a ajunge la Istru, birui mai întâi pe geţi, care se cred nemuritori. Căci tracii, locuitorii din Salmydessos şi cei care ocupă ţinutul aşezat mai sus de oraşele Apollonia şi Mesembria - pe nume scirmiazi şi nipseeni - s-au predat lui Darius. Geţii, însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată înrobiţi, măcar că ei sunt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci.

Herodot, ***Istorii***

Geţii şi Regatul odrys

II, 96, 1. [Sitalces] Pornind deci din ţinutul odrysilor, el chemă la arme, mai întâi, pe tracii care erau între muntele Haemus şi Rodope şi până la Pontul Euxin şi la Hellespont, şi asupra cărora îşi exercita domnia; a chemat apoi pe geţii de dincolo de Haemus şi celelalte neamuri care locuiesc între fluviul Istros şi Pontul Euxin, mai mult spre mare; geţii şi locuitorii de prin acele părţi sunt vecini cu sciţii, au acelaşi port şi sunt toţi arcaşi călări.

II, 98, 4. … Cea mai mare parte a călărimii o pregăteau odrysii şi, cu ei, geţii.

Thucydides, ***Istoria războiul peloponesiac***

Politica macedoneană la Dunărea de jos

I, 2, 4. Macedonenii şi-au întins stăpânirea în Europa, de la Marea Adriatică până la fluviul Istru ...

Polibiu, ***Istorii***

a) Expediţia lui Filip al II-lea (339 a.Chr)

IX, 1, 9. [Filip al II-lea] a plecat în Sciţia după pradă, cu gândul să-şi recupereze, după obiceiul negustoresc, cheltuielile unui război prin alt război.

IX, 2, 1. În acea vreme era rege al sciţilor Atheas. Fiind strâmtorat de războiul cu istrienii, acesta ceru, prin mijlocirea cetăţenilor din Apollonia, ajutor de la Filip [al II-lea], spunând că ar avea de gând să-l lase urmaş la domnie în Sciţia. **2**. Murind între timp conducătorul istrienilor, sciţii au scăpat şi de teama războiului şi de nevoia de a mai cere ajutor. **3**. Prin urmare Atheas porunceşte macedonenilor, pe care-i trimite înapoi, să-i spună lui Filip că «nici nu i-a cerut ajutor, nici nu i-a făgăduit că-l va lăsa urmaş, **4**. şi că sciţii n-au nevoie de ocrotirea macedonenilor, iar el, Atheas, nu-i lipsit de moştenitor, deoarece are un fiu şi teafăr». **5**. După ce a auzit aceste veşti, Filip trimise soli lui Atheas că este dator să facă acest lucru cu atât mai grabnic cu cât soldaţii care i-au fost trimişi în ajutor nu numai că nu le-a plătit preţul serviciului, dar nici măcar cheltuielile drumului. **7**. Aruncând vina pe clima aspră şi pe sterilitatea solului, care nu ar da bogăţii sciţilor, ci abia le-ar oferi cele necesare pentru hrană, Atheas răspunse că el «n-are cu ce să mulţumească pe un rege atât de mare şi socoteşte că e mai ruşinos să-şi îndeplinească obligaţia în parte decât de loc; **9**. că sciţii sunt apreciaţi pentru vitejia şi vârtoşenia trupului, iar nu pentru averile lor». **10**. Filip, văzându-se

luat în bătaie de joc, a renunţat la asediul Bizanţului şi a pornit cu război împotriva sciţilor, trimiţând înainte soli care să-i liniştească pe aceştia şi să vestească pe Atheas că «în vreme ce el, Filip, asedia Bizanţul, făgăduise o statuie lui Hercule **11**. şi că vine să o aşeze la gura Istrului; el vine ca prieten al sciţilor» şi îi cere acces netulburat, ca să îndeplinească ritualul faţă de zeu. **12**. Acela însă îi ceru să-i trimită lui statuia, dacă vrea să-şi îndeplinească făgăduinţa, promiţând că o va aşeza la locul ei şi că va avea grijă să rămână acolo nevătămată. Nu va îngădui însă ca armata macedoneană să-i încalce hotarele. **13**. Iar dacă Filip ar aşeza statuia fără învoirea sciţilor, după plecarea lui o va ridica şi din bronzul statuii va face vârfuri de săgeţi. **14**. Astfel au fost aţâţate spiritele de ambele părţi şi s-a pornit războiul. Deşi sciţii întreceau pe macedoneni în vitejie şi curaj ei au fost totuşi învinşi de viclenia lui Filip. **15**. Au fost capturaţi douăzeci de mii de copii şi femei şi un număr mare de vite; aur şi argint însă de loc. Pentru prima oară Filip s-a încredinţat că sciţii au spus adevărul când au afirmat că sunt săraci. **16**. Au fost trimise în Macedonia douăzeci de mii de iepe de rasă pentru prăsilă.

IX, 3, 1. Pe când Filip se întorcea din Sciţia, tribalii i-au ţinut calea şi au refuzat să-i dea cale liberă, dacă nu le dă şi lor o parte din pradă. **2**. Din această pricină s-a iscat ceartă şi apoi luptă în regulă. Filip a fost rănit în coapsă de o săgeată, care trecu prin trupul său şi-i omorî calul. **3**. Fiindcă toţi credeau pe rege mort, prada a fost pierdută. Prăzile luate de la sciţi parcă fuseseră blestemate, atât de mare jale au pricinuit macedonenilor.

Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*

10 ... Cum afirmă Demetrios din Calatis şi alţii, Atheas, regele sciţilor, care s-a luptat la Istru împotriva lui Filip [al II-lea], a căzut [în luptă] la vârsta de peste nouăzeci de ani.

Lucian, *Oameni cu viaţă lungă*

b) Expediţia lui Alexandru cel Mare (335 a.Chr)

I, 1, 4. O dată cu primăvara [se spune că] Alexandru a pornit spre Tracia, împotriva tribalilor şi a ilirilor, întrucât aflase că ilirii şi tribalii se răzvrătiseră. Cum aceştia erau şi vecini, Alexandru găsea de cuviinţă că nu mai trebuie să-i lase decât cu totul umiliţi, deoarece el întreprindea o expediţie la foarte mare depărtare de ţara sa. **5**. Pornind de la Amhipolis, [se spune că] Alexandru a dat năvală în Tracia tracilor numiţi liberi, lăsând la stânga lui cetatea Filipi şi muntele Orbelos. După ce a trecut râul Nestos se povesteşte că, în zece zile, a ajuns la muntele Haemus. ...

I, 2, 1. ... **2**. Dar Syrmos, regele tribalilor, care aflase cu mult înainte de expediţia lui Alexandru, trimise din vreme femeile şi copiii tribalilor spre Istru, poruncindu-le să treacă fluviul, până într-unul din ostroavele Istrului. Insula poartă numele de Peuce. **3**. În această insulă îşi găsiseră adăpost şi tracii vecini ai tribalilor, alungaţi de Alexandru. ...

I, 3, 1. A treia zi după luptă, Alexandru ajunse la fluviul Istru - cel mai mare dintre fluviile Europei şi care străbate cea mai mare întindere de pământ, despărţind triburi dintre cele mai războinice, în majoritate celtice. În ţinutul acestor celţi se află şi izvoarele lui. **2**. Cei mai îndepărtaţi dintre aceştia sunt cvazii şi marcomanii. După aceea o ramură a sarmaţilor - iazigii -, apoi geţii care cred în nemurire. Urmează majoritatea sarmaţilor şi sciţii până la vărsare, unde dă prin cinci guri în Pontul Euxin. **3**. Acolo Alexandru găsii corăbii mari sosite de la Bizanţ prin Pontul Euxin şi pe fluviu. Pe acestea le umplu cu arcaşi şi hopliţi şi porni cu ele împotriva insulei, unde se adăpostiseră tribalii şi tracii. Încercară o debarcare forţată. **4**. Dar barbarii atacau în acele părţi ale fluviului unde corăbiile căutau să tragă la mal. Acestea erau puţine la număr şi nu se aflau pe ele mulţi soldaţi. Cea mai

mare parte a insulei avea maluri abrupte, iar curentul din jur - fiind acolo strâmtoare - era iute şi de netrecut.

5. Atunci Alexandru îşi retrase corăbiile şi hotărî să treacă Istrul împotriva geţilor care locuiau dincolo de Istru, deoarece îi vedea adunaţi acolo în număr mare pe malul Istrului. Ei voiau să-l împiedice, dacă ar fi încercat să treacă la dânşii (erau acolo vreo patru mii de călăreţi, iar pedestraşi peste zece mii). În acelaşi timp pe Alexandru îl cuprinse dorinţa de a trece pe malul celălalt al Istrului. **6**. Pe una din corăbii se urcă şi el. Apoi, puse să se umple cu paie burdufuri din pielea corturilor sub care se adăposteau ai săi; adună din regiune cât mai multe luntri dintr-un singur trunchi (căci acestea se aflau din belşug, deoarece locuitorii de pe malurile Istrului le folosesc pentru pescuit în Istru sau când merg unii la alţii pe fluviu, iar mulţi fac cu ele piraterie). După ce adună foarte multe din acestea, trecu pe ele cât mai mulţi soldaţi. Cei care trecură cu Alexandru erau ca la vreo mie şi cinci sute de călăreţi şi vreo patru mii de pedestraşi.

I, 4, 1. În cursul nopţii merseră prin locuri unde holde le de grâu erau înbelşugate. În felul acesta rămaseră mai neobservaţi în înaintarea lor pe mal. Cu ivirea zorilor, Alexandru o pornii prin holde. El poruncii pedestraşilor să înainteze, culcând grâul cu lăncile înclinate, până au ajuns la pământul necultivat. Câtă vreme călăreţii înaintară prin holde, falanga îi urma. **2**. Dar când abia ieşiră de pe ogoare, Alexandru însuşi duse cavaleria la aripa stângă, iar lui Nicanor îi poruncii să ducă falanga în formaţie pătrată. **3**. Dar geţii nu ţinură piept nici măcar primului atac al cavaleriei. Ei rămăseră uimiţi de îndrăzneala cu care într-o singură noapte trecuse atât e uşor cel mai mare dintre fluvii, Istrul, fără să facă pod la loc de trecere. Îi mai înspăimânta şi desimea de nestrăbătut a falangei şi puternicul atac dat de călăreţi. **4**. Mai întâi, ei fugiră spre un oraş, care se afla la o depărtare de o

parasangă de Istru. Când văzu că, lăsând în frunte pe călăreţi, Alexandru duce în grabă falanga de-a lungul fluviului, pentru ca pedestraşii să nu fie încercuiţi de geţii care stăteau la pândă, geţii părăsiră şi oraşul, care nu era bine întărit. Îşi luară copii şi femeile pe cai, cât puteau duce caii. Ei se retraseră cât putură mai departer de fluviu prin locuri singuratice. Alexandru cucerii oraşul şi luă toată prada pe care o lăsaseră geţii. **5**. El însărcină pe Meleagru şi pe Filip cu transportarea prăzii. Dărâmând oraşul pâna la temelie, jertfii pe malul Istrului lui Zeus Mântuitorul, lui Heracles şi Istrului însuşi, deoarece nu le-a fost de netrecut. În aceeaşi îi aduse teferi pe toţi soldaţii săi în tabără.

Arian, *Expediţia lui Alexandru*

XVII, 8, 1. Alexandru, după ce pe capăt tulburărilor din Elada, pornii cu război împotriva Traciei şi, răspândind groaza printre neamurile trace - care erau pradă neorânduielilor -, le făcu să i se supună. El străbătu Peonia, Iliria şi ţinuturile învecinate cu acestea. Aduse sub ascultarea sa multe neamuri barbare băştinaşe, care se răsculaseră, şi-i supuse pe toţi barbarii vecini.

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*

VII, 3, 8 (C.301). ... Se zice că Alexandru, fiul lui Filip, cu prilejul expediţiei sale împotriva tracilor de dincolo de Haemus, după ce a năvălit în ţara tribalilor - despre care ştia că se întinde până la Istru şi insula Peuce, din Istru -, cunoscând de asemenea şi că ţinutul de dincolo de fluviu se află în puterea geţilor, ar fi înaintat până acolo şi nu ar fi putut să debarce în insulă, din lipsa corăbiilor (Acolo se refugiase Syrmos, regele tribalilor, şi se împotrivea încercării lui [Alexandru] de a debarca). Atunci acesta, după ce

intră în ţinutul geţilor, cuceriii o cetate şi se întoarse - cât putu mai repede - la el în ţară.

Strabon, *Geografia*

11. ... Puse iute capăt agitaţiei barbarilor şi războaielor de acolo, înaintând cu armata sa până la Istru, într-o expediţie în care biruii - printr-o mare bătălie - pe Syrmos, regele tribalilor.

Plutarh, *Vieţi paralele, Alexandru*

c) Campania lui Zopyrion

XII, 1, 4. În timp ce se întâmplau acestea, îi sosiră [lui Alexandru] scrisori din Macedonia, de la Antipater, prin care acesta îl anunţa despre războiul din Grecia, al lui Agis, regele spartanilor, despre cel din Italia, al lui Alexandru, regele Epirului, şi despre cel din Sciţia, al lui Zopyrion, locţiitorul său, **5**. [Alexandru] a fost impresionat în chip diferit de aceste veşti; astfel, bucuria pe care a simţit-o aflând de moartea celor doi regi, rivali ai săi, a fost mai mare decât durerea pentru armata pierdută odată cu Zopyrion.

XII, 2, 16. ...Zopyrion, pe care Alexandru cel Mare îl lăsase guvernator al Pontului, a socotit că e ruşinos să stea degeaba şi să nu întreprindă el ceva: de aceea adună treizeci de mii de soldaţi şi pornii cu război împotriva sciţilor. **17**. A fost însă omorât împreună cu întreaga lui armată, ispăşind astfel vina de a fi pornit necugetat război împotriva unui neam care nu-i făcuse nici un rău.

XXXVII, 3, 1. ...**2**. De aceea a atacat pe sciţi [se referă la o acţiune a lui Mitridades al VI-lea], neânvişi până atunci, şi care distruseseră pe Zopyrion,

un general al lui Alexandru cel Mare împreună cu douăzeci de mii de soldaţi ...

Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*

X, 1, 43. Cam în acelaşi timp [Alexandru] a primit o scrisoare de la Coenus, cu privire la cele întâmplate în Europa şi Asia, în timpul în care el supusese India. **44**. În timpul unei expediţii împotriva geţilor, Zopyrion, guvernatorul Traciei, fusese zdrobit cu toată oastea din pricina unor furtuni mari şi puternice, iscate pe neaşteptate. **45**. Când a aflat de acest dezastru, Seuthes [al III-lea] i-a aţâţat la răscoală pe concetăţenii săi odrişi. Tracia era aproape pierdută.

Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare Macedoneanul*

I, 11, 33. ... În vremea asediului lui Zopyrion, borysteneţii au eliberat sclavii, au dat drept de cetăţenie străinilor, au iertat datoriile şi au putut să ţină piept duşmanului.

Macrobius, *Saturnale*

d) Campania lui Lisimah (300-292 a.Chr.)

I, 9, 7. Atunci Lisimah, dintre vecini, s-a războit mai întâi cu odrisii şi apoi a pornit cu toată armata împotriva lui Dromichaites şi a geţilor. Dar avu de înfruntat nişte bărbaţi foarte pricepuţi în războaie şi care îl întreceau cu mult prin numărul lor. El însuşi ajunse într-o primejdie cât se poate de mare şi scăpă cu fuga. Fiul său, Agatocle, care-l sprijinea atunci în luptă pentru prima oară, a fost luat prizonier de către geţi. Lisimah a fost biruit şi în alte

lupte. Şi deoarece socotea că nu este puţin lucru să-şi aibă fiul prins în război, încheie o pace cu Dromichaites şi din stăpânirea sa cedă getului ţinuturile de dincolo de Istru. Mai mult de nevoie îi dădu în căsătorie pe fiica sa. Unii spun că nu Agatocle a fost prins, ci însuşi Lisimah; că l-a salvat Agatocle, care ar fi căutat să cadă la o înţelegere cu Dromichaites, pentru răscumpărarea lui. Când s-a întors, l-a căsătorit pe Agatocle cu Lysandra, fiica lui Ptolemaios Lagos şi a Euridicei.

Pausanias, *Descrierea Greciei*

XXI, 11. Tracii, care îl făcuseră prizonier pe fiul regelui, pe Agatocles, l-au trimis cu daruri înapoi la tatăl său, pregătindu-şi astfel o scăpare împotriva întâmplărilor neprevăzute ale soartei. În acelaşi timp ei nădăjduiau să-şi recapete prin această binefacere pământul pe care îl ocupase Lisimah. Ei nu sperau de loc să poată câştiga războiul, de vreme ce aproape toţi regii cei mai puternici s-au înţeles între ei şi se ajutau unul pe celălalt.

XXI, 12, 1. Armata lui Lisimah era chinuită de foamete. Prietenii îl sfătuiau pe rege să scape cum va putea şi să-şi mute gândul că oastea lui l-ar putea salva. Lisimah le răspunse însă că nu era drept să-şi părăsească ostaşii şi prietenii, asigurându-şi lui o scăpare ruşinoasă. **2**. Dromichaites, regele tracilor, după ce primi cu multă prietenie pe regele Lisimah, numindu-l şi tată, îl conduse împreună cu copii săi într-o cetate numită Helis. **3**. Ajungând oştirea lui Lisimah în puterea tracilor, aceştia se strânseră la un loc - alergând în număr mare - şi strigară să le fie dat pe mână regele prizonier, ca să-l pedepsească. Căci - spuneau ei - poporul, care luase parte la primejdiile [războiului], trebuie să aibă dreptul de a chibzui asupra felului cum să fie trataţi cei prinşi. Dromichaites fu împotriva pedepsirii regelui şi-i lămuri pe oşteni că este bine să-l cruţe pe bărbatul acesta. Dacă l-ar omorî pe Lisimah -

spunea el -, alţi regi au să-i ia domnia şi se prea poate ca regii aceştia să fie mult mai de temut decât înaintaşul lor. dar cruţându-l pe Lisimah, acesta - cum se şi cuvine - are să se arate recunoscător tracilor, care i-au dăruit viaţa. Iar locurile întărite, aflate mai înainte vreme în stăpânirea tracilor, ei le vor dobândi înapoi fără nici o primejdie. **4**. Cu încuvinţarea mulţimii, Dromichaites căută printre prizonieri pe prietenii lui Lisimah şi totodată pe sclavii care obişnuiau să-l servească şi-i aduse în faţa regelui prizonier. Săvârşi apoi jertfa şi îl pofti pe Lisimah la ospăţ - împreună cu prietenii săi şi cu tracii cei mai de vază. [Dromichaites] pregăti mese [deosebite]. Pentru cei din jurul lui Lisimah, întinse un covor regal, luat în luptă, iar pentru sine şi prietenii săi aşternu doar paie. **5**. De asemenea fură pregătite două ospeţe: pentru acei macedoneni, Dromichaites rândui tot felul de mâncăruri alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mănânce zarzavaturi şi carne, dar pregătite pe măsură, aşezându-le pe nişte tăbliţe de lemn, care ţineau loc de masă. În cele din urmă, puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint şe de aur, pe câtă vreme el şi tracii lui beau vin în pahare de corn şi de lemn, aşa cum obişnuiesc geţii ... **6**. După ce pofti la masă pe Lisimah şi băutura era în toi, Dromichaites umplu [cu vin] cornul cel mai mare şi spuse lui Lisimah «tată» şi apoi îl întrebă care dintre cele două ospeţe i se pare mai vrednic de un rege: al macedonenilor sau al tracilor. La care Lisimah îi răspunse că al macedonenilor. «Atunci - zise Dromichaites - de ce ai lăsat acasă atâtea deprinderi, un trai cât se poate de ademenitor şi o domnie plină de străluciri, şi te-a cuprins dorinţa să vii la nişte barbari, care au o viaţă de sălbatici, locuiesc într-o ţară bântuită de geruri şi n-au parte de roade îngrijite? De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ţi duci oştenii pe nişte meleaguri în care orice oaste străină nu poate afla scăpare sub cerul liber?» Luând din nou cuvântul, Lisimah spuse regelui că nu ştia ce război poartă,

dar că pe viitor va fi prietenul şi aliatul tracilor; iar - cât despre recunoştinţa datorată - nu va rămâne vreodată mai prejos decât binefăcătorii săi. Dromichaites primi cu un simţământ de prietenie vorbele lui Lisimah. El căpătă înapoi de la acesta toate întăriturile ocupate de oamenii lui Lisimah. Apoi îi puse pe cap o diademă şi îi îngădui să se întoarcă acasă.

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*

5. Ajuns la vârsta bărbăţiei, Clerh conducea cetatea şi-şi încerca puterile în multe războaie, dintre care în unele dădea ajutor altora, iar în altele îi respingea pe cei care îl atacau. Printre aceste războaie, a participat şi la campania lui Lisimah împotriva geţilor, fiind luat prizonier împreună cu acesta. După eliberarea din captivitate a lui Lisimah, a scăpat şi el mai târziu, prin grija aceluia.

Memnon, *Despre Heracleia*

Fr. 102. Retragere. Să avem o retragere asigurată, pentru cazul că vom fi înfrânţi ... Astfel acţiunile cele mari se prăbuşesc din pricina nesocotinţei conducătorilor ... expediţia lui Lisimah împotriva lui Dromichaites, regele odrisilor, în Tracia şi multe alte greşeli asemănătoare.

Polibiu, *Fragmente din Cărţi nesigure*

VII, 3, 8 (C. 301) ... Pe timpul urmaşilor lui Alexandru, rege al geţilor era Dromichaites. Acesta - după ce l-a prins pe Lisimah, care pornise cu război împotriva lui - i-a arătat mai întâi sărăcia lui şi a neamului său, precum şi traiul lor cumpătat. I-a îndemnat apoi să nu mai poarte război împotriva unor oameni de soiul lor ci [mai degrabă] să caute a se împrietenii cu dânşii. Iar

după ce l-a cinstit ca pe un oaspete, a legat prietenie cu el şi l-a lăsat să plece.

VII, 3, 14 (C.305). ... pornind la război împotriva geţilor şi a regelui lor Dromichaites, Lisimah a trecut prin mari primejdii şi, mai mult încă, a fost luat în captivitate. Dar a scăpat, deoarece a întâlnit un barbar bun la suflet, după cum am arătat mai sus.

Strabon, *Geografia*

39. ... Nu după multă vreme Lisimah a fost prins de Dromichaites. Trăgând foloase de pe urma unei asemenea situaţii, Demetrios năvălii repede în Tracia, ca şi cum avea să cucerească un ţinut pustiu. În acest timp beoţienii se răzvrătiră din nou. Dar fu vestită îndată eliberarea lui Lisimah ...

Strabon, *Demetrios*

Învins în Tracia de către Dromichaites şi silit să se predea împreună cu toată oştirea din pricina setei, după ce bău şi ajunse sclav, Lisimah spuse: «O zeilor, pentru cât de mică desfătare m-am făcut rob, din rege ce eram».

Plutarh, *Lisimah*

XVI, 1, 19. Şi Lisimah, deoarece era strâmtorat de războiul cu Dromichaites, regele tracilor, ca să nu fie nevoit să lupte în acelaşi timp şi contra acestuia, i-a cedat partea din Macedonia care revenise lui Antipatros ginerele său şi a făcut pace cu el.

Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*

Politica romană la Dunărea de jos până la Augustus

a) Campania lui M. Terentius Varro Lucullus (72-71 a.Chr.)

I, 39 [III, 4], 6. ... Appius a ajuns până la sarmaţi; Lucullus, până la hotarul cel mai îndepărtat al lor, la fluviul Tanais şi Lacul Meotic.

Florus, *Epitomae*

IV, 18. Servius la Eneida, VII, 604: «Neamul sălbatic al geţilor a existat şi pe vremea strămoşilor; căci ei sunt moesi; Sallustius spune că ei au fost învinşi de Lucullus».

Salustius, *Crispi Historiarum reliquaie*

XCVII ... Proconsulul M. Lucullus i-a supus pe traci.

Titus Livius,

Periochae

30, 85. Făcând o expediţie împotriva moesilor, Marcus Lucullus fratele lui Licinius Lucullus - care s-a războit cu Mitridade -, ajunse până la fluviul unde sunt cele şase oraşe vecine cu moesii: Istros, <Callatis>, Dionysopolis, Odessos, Mesembria <şi Apollonia> - de unde [din Callatis] a dus la Roma statuia uriaşă a lui Apollo, depusă pe muntele Palatin.

Appian, *Istoria romană,* *IX. Macedonia şi Illiria*

IX. ...Marcus Lucullus cel dintâi s-a luptat cu besii în Tracia. A învins chiar şi capitala întregului neam, Tracia, iar pe locuitorii din munţii Haemus i-a supus. A ocupat oraşele aşezate de-a lungul Pontului: Apollonia, Callatis,

Parthenopolis, Tomis, Histria; ajungând până la Dunăre, le-a arăta sciţilor armatele romane.

Rufius Festus, ***Scurtă istorie a poporului roman***

VII, 6, 1 (C.318) ... Apollonia, colonie a milesienilor, cea mai mare parte a ei fiind clădită într-o insulă, [unde] găsim templul închinat lui Apollo; de acolo Marcus Lucullus a luat statuia uriaşă a zeului - opera lui Calamis - pentru a o aşeza în Capitoliu.

Strabon, ***Geografia***

VI, 10. Însă celălalt Lucullus, care administra Macedonia, a fost primul dintre romani care a dus război împotriva bessilor şi i-a învins într-o luptă mare pe muntele Haemus.

Eutropius, ***Scurtă istorie de la întemeierea Romei***

152, k, 23Helm. În anul 71a.Chr., în timpul olimpiadei 177, M. Lucullus a triumfat asupra bessilor, cucerind Cabyle, Tomis şi celelalte oraşe vecine.

Eusebiu din Caesarea, ***Cronica***

XXVII, 4, 11. După aceştia a venit generalul Lucullus, care s-a războit cel dintâi cu neamul neînduplecat al bessilor şi a răpus în aceeaşi luptă şi pe haemimontani, care i s-au împotrivit cu înverşunare. Sub ameninţarea lui toate provinciile tracice au trecut în stăpânirea strămoşilor noştri şi în chipul acesta, după mai multe încăierări cu sfârşit îndoielnic, au adăugat statului roman şase provincii.

Ammianus Marcellinus, ***Istoria romană. Populaţiile din Tracia şi oraşele mai de seamă***

VI, 3, 4. Iar Lucullus, care îi urmase lui Curio ca [guvernator] al Macedoniei, a atacat cu război tot neamul bessilor şi i-a primit în supunere.

Paulus Orosius, ***Istorii împotriva păgânilor în şapte cărţi***

b) Campania lui C. Antonius Hybrida (62-61 a.Chr.)

... şi pe vremea iernării lui C[aius] Antonius luând [iarăşi] coroana zeului [adică a devenit preot] a îndeplinit procesiuni şi sacrificii frumos şi cu măreţie şi a dat cetăţenilor carne din belşug.

Decretul în cinstea lui Acornion

CIII. ... Proconsulul C. Antonius a întreprins în Tracia o acţiune lipsită de succes.

Titus Livius, ***Periochae***

XXXVIII, 10, 1. ...Cât a guvernat Macedonia, acesta [C. Antonius Hybrida] a pricinuit multe necazuri atât celor care se aflau sub conducerea lui, cât şi aliaţilor. **2**. Dar a trebuit şi el, la rându-i, să îndure multe. După ce pustii pământurile dardanilor şi ale vecinilor acestora, nu mai cuteză să se împotrivească când a fost atacat, ci fugi de acolo împreună cu cavaleria şi se retrase ca şi cum ar şi avut altceva de întreprins. Dardanii au învăluit atunci infanteria lui [C. Antonius Hybrida], l-au alungat cu forţa din ţara lor şi i-au smuls prada. **3**. Întrucât şi cu aliaţii din Moesia se purtase la fel, [Antonius Hybrida] suferi o înfrângere, lângă cetatea istrienilor, din partea bastarnilor din Sciţia, veniţi în ajutorul acestora. Şi el a trebuit să fugă.

LI, 26, 1. ...**5**. [M. Licinius Crassus] a pornit apoi împotriva Genuclei, cea mai puternică întăritură a statului lui Zyraxes, căci auzise că se află acolo steagurile luate de bastarni de la Caius Antonius, lângă cetatea istrienilor.

Cassius Dio, *Istoria romană*

Politica Imperiului roman la Dunărea de jos în timpul lui Augustus (27 a.Chr.-14 p.Chr.)

a) Campania lui Marcus Licinius Crasus (29-28 a.Chr.)

LI, 23, 2. ... Marcus Crassus fu trimis în Macedonia şi Grecia şi porni un război împotriva dacilor şi bastarnilor ... **3**. ...Trecând atunci Istrul, ei [bastarnii] au supus Moesia, care se află în faţa lor; apoi i-au supus pe tribali, vecinii Moesiei, şi pe dardani, care locuiesc în regiunea tribalilor. În vreme ce săvârşeau ei acestea, nu s-au lovit de romani. **4**. Dar, după ce trecură munţii Haemus şi năvăliră în Tracia dentheleţilor, aliaţi ai Romei, Crassus porni împotriva lor, întrucâtva pentru a-i veni în ajutor lui Sitas, regele denteleţilor, care era orb, dar, mai ales, fiindcă se temea pentru Macedonia. Îngrozindu-i doar cu sosirea sa, el îi alungă din ţară, fără luptă. **5**. După aceasta, pe când se retrăgeau în ţara lor, i-a urmărit. Şi astfel aduse sub stăpânirea romanilor ţinutul numit Sagetica. El se năpusti şi asupra Moesiei, pe care o devastaseră ...

LI, 24, 1. În vreme ce săvârşea aceste, bastarnii s-au oprit din fugă şi au rămas pe malurile râului Cedros, aşteptând să vadă ce se va petrece. Şi fiindcă biruindu-i pe moesi, Crassus mergea împotriva lor, bastarni îi trimiseră soli şi-i cerură să nu-i urmărească, deoarece ei nu făcură nici un rău

romanilor. **2**. Crassus îi ţinu pe loc sub cuvânt că le va da răspunsul a doua zi. De altfel i-a primit şi i-a îmbătat, încât le-a aflat toate planurile. Într-adevăr, tot neamul sciţilor se lasă dus fără măsură de vin, dar repede se şi satură. **3**. Între timp, Crassus merse în timpul nopţii lângă o pădure şi aşeză în faţa ei iscoade. Lăsase armata lui să se odihnească. Apoi bastarnii crezură că iscoadele sunt singure şi se năpustiră asupra lor. I-au urmărit pe aceia în retragerea lor până în desişul pădurii. Pe mulţi Crassus i-a ucis acolo, iar pe mulţi i-a omorât pe când fugeau. **4**. Căci ei se împiedicaseră de propriile lor căruţe din spate. În afară de asta, vrând să-i scape copiii şi femeile, au fost zdrobiţi. Crassus însuşi ucise pe regele lor Deldon. El ar fi aşezat prada luată de la acesta în templul lui Iuppiter Feretrius ca *spolia opima*, dacă ar fi fost comandant cu depline puteri. **5**. Aceste întâmplări s-au petrecut în chipul arătat. Dintre ceilalţi barbari, unii fugiră într-o pădurice sacră şi fură învăluiţi de focul pus de jur-împrejur, iar alţii se adăpostiră într-un anume loc întărit şi fură luaţi prizonieri. Unii se aruncară în Istru, iar alţii se împrăştiară prin ţară şi pieriră. **6**. O parte din ei au rămas în viaţă, luând în stăpânire un loc întărit. Crassus îi impresură fără succes, câteva zile. Apoi, ajutat de Rholes, regele unor geţi, îi nimici. **7**. Rholes merse la împărat şi pentru această faptă a fost numit prieten şi aliat al acestuia, iar prizonierii au fost împărţiţi între soldaţi.

LI,26,1. Pe când înfăptuia acestea, îl chemă în ajutor Rholes, care se afla în luptă cu Dapyx, regele unor geţi. Crassus porni să-l ajute. El aruncă cavaleria vrăjmaşilor peste pedestrimea lor. Înspăimântându-i şi pe călăreţi în felul acesta, nu mai dădu nici o luptă, ci făcu un mare măcel în rândurile unora şi ale altora care fugeau. **2**. Apoi îl impresură şi pe Dapyx - refugiat într-o fortăreaţă. Unul dintre cei aflaţi în fortăreaţă îl salută de pe zid în limba greacă, intră în vorbă cu el şi hotărî să-i predea fortăreaţa. Prinşi în

felul acesta, barbarii porniră unii împotriva altora. Dapyx şi mulţi alţii îşi găsiră moartea. Crassus prinse de viu pe fratele acestuia, însă nu numai că nu i-a făcut nici un rău, ba chiar i-a dat drumul. **3**. După ce a săvârşit acestea, Crassus s-a îndreptat spre peştera numită Ceiris. Aceasta era atât de încăpătoare şi totodată atât de trainică încât se povesteşte că titanii, când au fost biruiţi de zei, s-au refugiat acolo. În locul acesta, băştinaşii - veniţi în număr mare - aduseseră printre altele lucrurile cele mai de preţ şi toate turmele lor. **4**. Crassus căută şi astupă toate intrările întortocheate [ale peşterii]; de aceea îi înfrânse pe aceştia prin foame. Biruitor, el nu cruţă nici pe ceilalţi geţi, deşi între Dapyx şi ei nu era nici o legătură. **5**. [Crassus] a pornit apoi împotriva Genuclei, cea mai puternică întăritură a statului lui Zyraxes, căci auzise că se află acolo steagurile luate de bastarni de la Caius Antonius, lângă cetatea istrienilor. Asediind Genucla - în acelaşi timp de pe uscat şi de pe Istru, deoarece era durată lângă apă - în scurtă vreme o cuceri, dar cu multă osteneală, deşi Zyraxes nu era de faţă. **6**. Căci el, îndată ce aflase de atacul lui Crassus, s-a îmbarcat şi a pornit la sciţi cu mulţi bani, pentru a le cere ajutor, dar nu a mai apucat să se întoarcă. Iată cele săvârşite de Crassus la geţi. Prin locotenenţi, supuse din nou o parte a moesilor, care, biruiţi, înainte vreme, se răsculaseră.

Cassius Dio, ***Istoria romană***

b) Atacul getic asupra cetăţilor Aegyssus şi Troesmis

I, 8, 5-20. ...Aproape de ţărmul Istrului cu două nume stă o cetate bătrână,

de care cu greu se poate apropia cineva, din cauza întăriturilor şi a aşezării locului.

Caspianul Aegisos - dacă credem ce spun locuitorii despre ei înşişi -

a întemeiat acea cetate şi a dat propriul său nume operei sale.

sălbaticul get, după ce a nimicit pe odrisi într-un război la care aceştia nu se aşteptau,

a cucerit-o şi a ridicat armele împotriva regelui.

Amintindu-şi de măreaţa sa obârşie, pe care o sporise prin vitejie,

acesta sosi pe dată înconjurat de nenumăraţi soldaţi, nu s-a retras până ce n-a omorând pe vinovaţi

şi, răzbunându-se crunt, s-a făcut el însuşi vinovat.

...

IV, 7, 1-30. Fiindcă ai fost trimis, o Vestalis, către apele Euxinului,

ca să împarţi dreptatea în locuri aşezate la pol,

...

Doar după multe primejdii se ajunge la rangul întâi,

iar cinstea obţinută de tine acum de curând este meritată.

Cu toate că acest titlu îţi aduce multe foloase,

valoarea ta întrece titlul.

Istrul nu tăgăduieşte că nu eşti viteaz şi că odinioară mâna ta dreaptă nu a înroşit apa cu sângele getic.

Nici cetatea Aegysos nu neagă aceasta; cucerită de îndată ce ai sosit tu,

a priceput că nu i-a fost de nici un folos aşezarea ei prielnică.

Căci nu ştia dacă e mai bine apărată de poziţia ei sau de ostaşi;

cetatea era pe vârful unei culmi deopotrivă cu norii.

Un duşman sălbatic o cucerise de la regele sitonilor

şi, învingător, stăpânise bogăţiile cucerite,

până ce Vitelius, aducând trupe pe apa fluviului,

după ce le-a debarcat, a purtat război contra geţilor.

Iar tu, urmaş viteaz al bătrânului Daunus,

ai pornit năvalnic la atac împotriva forţelor duşmane.
Tu călcai învingător peste grămezile de cadavre făcute de sabia ta
şi erau mulţi geţi sub picioarele tale.
...

IV, 9, 75-108. ... în aceste locuri a comandant de curând Flaccus
şi sub conducerea lui sălbaticul ţărm al Istrului s-a aflat în siguranţă.
El a menţinut populaţiile din Misia într-o pace care a fost respectată.
Cu sabia a îngrozit pe geţii încrezători în arcul lor.
A cucerit iute prin vitejia lui cetatea Troesmis,
care fusese luată, şi a înroşit Dunărea cu sângele oamenilor sălbatici.

Ovidiu, *Scrisori din Pont*

Capitolul III
Istoria politică şi militară a Dobrogei până la înfiinţarea provinciei Moesia

3. 1. Istoria politică şi militară a spaţiului dobrogean între sfârşitul secolului al VI-lea şi începutul secolului al III-lea a.Chr.

Geţii şi campania lui Darius I. Primul eveniment istoric consemnat în sursele literare şi care s-a petrecut la sfârşitul secolului al VI-lea a.Chr. la Dunărea de Jos este expediţia lui Darius I, rege al Imperiului Persan în perioada 521-486 a.Chr.[4], contra sciţilor, povestită de Herodot, dar relatată şi de alte izvoare greceşti, care se găsesc în formă fragmentară. Data acestei campanii este supusă controverselor ; data cea mai probabilă este cuprinsă între 514 si 512 a.Chr.[5] Darius trece Bosforul cu o armată de 700000 de ostaşi, construieşte, cu ajutorul grecilor ionieni ce-l însoţeau, un pod peste Dunăre, în locul unde face joncţiunea cu imensa lui flotă (600 de corăbii), respectiv în zona unde se desprind braţele fluviului, deci pe la Isaceea, judeţul Tulcea. După acestea, oastea lui Darius ia cale întoarsă, urmărindu-i pe sciţii care, prefăcându-se că fug, se retrăgeau spre ţinuturile neamurilor din vecinătate, melanchalainii, androfagii, neurii şi agatirsii. Între timp ce

[4] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 105.
[5] P. Alexandrescu, *Izvoare greceşti despre retragerea lui Darius din expediţia scitică*, în *SCIV*, tom VII, nr. 3-4, Bucureşti, 1956, p. 320; Al. Vulpe, *Istoria şi civilizaţia spaţiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea şi începutul secolului al III-lea a.Chr.*, în *Istoria Românilor*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 451-454.

aceştia din urmă interzic sciţilor, urmăriţi de perşi, accesul în ţara lor, ceilalţi o luară la fugă. Ultimul episod al războiului se desfăşoară în preajma podului, pe care armata lui Darius, hărţuită de sciţi, reuşeşte să se retragă. După Al. Vulpe, Tracia, cu geţii inclusiv, a fost cucerită şi a devenit posesiune persană sub numele de *Skudra*[6]. Astfel, Dunărea devenea prima dată frontiera a unui stat, a unei structuri politice superioare celei a triburilor ce locuiau pe ambele ei maluri şi pentru care fluviul constituia mai degrabă un mijloc de contact. P. Alexandrescu considera că doar litoralul Mării Negre a devenit în acest moment provincie persană, iar nordul Traciei împreună cu litoralul stâng al Pontului au rămas în afara imperiului[7]. Era şi cazul geţilor, care locuiau şi în stânga Dunării. Herodot[8] relatează că *„ (Darius) înainte de a ajunge la Istru, birui mai întâi pe geţi, care se cred nemuritori. Căci tracii, locuitorii din Salmydessos şi cei care ocupă ţinutul aşezat mai sus de oraşele Apolonia şi Mesembria - pe nume scirmiazi şi nipseeni - s-au predat lui Darius . Geţii, însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată înrobiţi, măcar că ei sunt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci”.*

Geţii şi Regatul odrys. După înfrângerea în al doilea război medic, în 479 a.Chr., perşi au fost nevoiţi să abandoneze Tracia în deceniul următor. Rând pe rând, fortăreţele persane sunt cucerite de atenieni, iar pe locul efemerei stăpaniri Skudra se constituie, cândva între 480 şi 470, regatul tracic al odrysilor, sub regele Teres I.

Urmaşul acestuia, Sitalkes (440-424 a.Chr.), reuşeşte să aducă sub stăpânirea sa unele dintre cetăţile de pe litoralul Pontului, dar şi teritoriul dintre Dunăre şi Mare[9]. Tucidide afirma că acesta şi-ar fi întins stăpânirea

---

[6] Al. Vulpe, *op. cit*., p. 541-550.
[7] P. Alexandrescu, *op. cit*., p. 319-342.
[8] *Istorii*, IV, 93.
[9] M. Cosac, *Introducere în Istoria veche a României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2006, p. 96.

„până la fluviul Istru” şi că a intervenit ca aliat al Atenei, în războiul peloponesiac, în anul 429 a.Chr., împotriva lui Perdicas, regele Macedoniei. Cum se deduce dintr-o relatare a lui Tucidide[10], *„[Sitalces] Pornind deci din ţinutul odrysilor, el chemă la arme, mai întâi, pe tracii care erau între muntele Haemus şi Rodope şi până la Pontul Euxin şi la Hellespont şi asupra cărora îşi exercita domnia; a chemat apoi pe geţii de dincolo de Haemus şi celelalte neamuri care locuiesc între fluviul Istros şi Pontul Euxin, mai mult spre mare; geţii şi locuitorii de prin acele părţi sunt vecini cu sciţii, au acelaşi port şi sunt toţi arcaşi călări”*, geţii se aflau într-un raport de subordonare faţă de regele odrys Sitalkes.

După spusele aceluiaşi autor, *„cea mai mare parte a călărimii (este vorba de marea armată a lui Sitalkes constituită din 150000 de ostaşi, din care o treime o alcătuia cavaleria) o pregăteau odrysii şi, cu ei geţii”*[11]. În sfârşit sub regele Seuthes, 2000 de geţi uşor înarmaţi, participă, în calitate de mercenari ai odrysilor, la o luptă alături de odrysi, de astă dată împotriva atenienilor, în părţile Chersonesului. Statul odrys se întindea până la gurile Dunării, incluzând deci pe toţi geţii din Dobrogea şi din sudul Istrului. O serie de descoperiri arheologice, ca tezaurele din morminte princiare de la Agighiol (jud. Tulcea) şi Vraca, din nord-vestul Bulgariei, sau tezaurele de la Borovo (lângă Ruse), Rogozen şi Letnica (între lanţul nordic al Balcanilor şi Dunăre) sugerează şi ele această aserţiune. Pe mai multe vase, descoperite în aceste tezaure şi morminte a fost gravat numele Kotys, desigur cel al regelui odrys (387-359), sub a cărui domnie regatul cunoaşte o mare înflorire. Interesant de remarcat că în tezaurele similare descoperite la nord de Dunăre, nu a apărut până acum gravat numele vreunui dinast odrys, ceea ce

[10] *Istoria războiului peloponesiac*, II, 91, 1.
[11] *Ibidem*, II, 98, 4.

se adaugă lipsei de dovezi din surse scrise, asupra extinderii stăpânirii odryse în stânga fluviului.

Organizarea de tip piramidal a statului odrys a înrâurit, cu siguranţă, evoluţia structurii uniunii tribale getice şi nu este de mirare că de acum înainte geţii apar mereu ca o forţă unitară, redutabilă. Pătrunderea, probabil în primele decenii ale secolului al IV-lea a.Chr., sciţilor, conduşi de regele Ateas (Atais) a trebuit să fi dus la conflicte cu populaţia locală, care era în mare măsură, getică. Pe de altă parte, este de presupus să fi existat un anume mod de convieţuire cu populaţia locală. O necropolă, ca cea de la Enisala, a funcţionat pe tot parcursul secolului al IV-lea, iar mormântul princiar de la Agighiol, dacă este datat înainte de 340 a.Chr. trebuie să fi aparţinut unei căpetenii getice, contemporane cu Ateas.

Raporturile geţilor cu statul macedonean din timpul lui Filip al II-lea şi Alexandru cel Mare. Expansiunea macedoneană la Dunărea de Jos are loc în perioada regelui Filip al II-lea[12] (382-336 a.Chr.), care a încercat şi a reuşit să se substituie Regatului odris în regiunea Haemus-ului. Ca urmare a acestei politici, în 341 a.Chr., Regatul odris a fost transformat în strategie macedoneană, autoritatea regelui macedonean extinzându-se până la Istru. Această provincie macedoneană a fost menţinută ca formă administrativă şi în timpul domniei lui Alexandru[13]. Primul guvernator cunoscut al noii provincii create de Filip al II-lea este Alexandros Lynkestis, ginerele lui Antipatros, care purta titlul de „strateg al Traciei”.

[12] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 133-134.
[13] Fl. Medeleţ, *În legătură cu expediţia întreprinsă de Alexandru Macedon la Dunăre în 335 î.e.n.*, în Acta Musei Napocensis, XIX, Cluj-Napoca, 1982, p. 15.

Acţiunea lui Filip al II-lea este consemnată de Polibiu[14], care afirma în lucrare că *„Macedonenii şi-au întins stăpânirea în Europa, de la Marea Adriatică până la fluviul Istru…”*.

În perioada imediat următoare desfiinţării Regatului odris, în dreapta Istrului, profitând probabil de vidul de autoritate rămas, în Dobrogea au pătruns sciţii sub conducerea regelui Atheas, al cărui regat poate fi plasat în Dobrogea[15], fiind probabil determinaţi de acţiunile militare ale sarmaţilor. Evenimentul este consemnat de Trogus Pompeius[16], care relatează că sciţii au intrat în conflict cu un anume *„rex Histrianorum”*, despre care V. Pârvan presupunea că este un rege al geţilor, şi au cerut ajutor lui Filip al II-lea, prin intermediul oraşului Apollonia Pontica. Moartea neaşteptată a lui „rex Histrianorum” a făcut ca sciţii, care se deplasau în masă sub presiunea sarmaţilor[17], să refuze ajutorul macedonean. Drept răspuns, în 339 a.Chr., după eşecul suferit în urma asedierii oraşelor greceşti Byzantion şi Perinthos, între anii 341-339 a.Chr., dar şi după cucerirea regatului odris[18], regele macedonean a întreprins o expediţie în Dobrogea, eliminând prezenţa militară scitică din regiune, prin înfrângerea lui Atheas.

Interesant este punctul de vedere al lui D. M. Pippidi, care considera că sciţii, odată pătrunşi la sud de Dunăre, au înfiinţat un adevărat regat, cu o dinastie ce l-a avut ca întemeietor pe Atheas[19]. Este adevărat faptul că monede (tetradrahme) cu legenda ATAIA au fost descoperite la sud de Dunăre, ele fiind emise de Heraclea Pontică şi ulterior de Callatis, oraşe

[14] *Istorii*, I, 2, 4.
[15] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită, note, comentarii şi postfaţă de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 53.
[16] *Istoria lui Filip*, IX, 1, 9- IX, 3, 1.
[17] V. Pârvan, *op. cit*., p. 51-53.
[18] R. Vulpe, *Studia Thracologica*, Editura Academiei, Bucureşti, 1976, p. 35.
[19] D. M. Pippidi, *Dicţionar de Istorie Veche a României*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 66-67.

despre care se afirmă că au intrat sub protectoratul regelui scit, dar ipoteza existenţei unei adevărate dinastii scitice în Dobrogea este discutabilă[20].

Organizarea administrativă a regelui Filip al II-lea a fost menţinută şi în timpul fiului său, Alexandru[21], rege al Macedoniei în perioada 336-323 a.Chr. Despre campania lui Alexandru cel Mare la Dunăre din 335 a.Chr. există mărturii de primă mână oferite de un martor ocular, Ptolemaios al lui Lagos (viitorul rege al Egiptului), care l-a însoţit pe Alexandru şi a cărui operă istorică pierdută a fost utilizată de Arian[22]. Scopul expediţiei lui Alexandru a fost desigur să-şi consolideze spatele în vederea marii campanii din Asia pe care o pregătea la acea dată. Tribalii dăduseră deja de furca tatălui său, îşi apăraseră independenţa şi faţă de regii odrysi (chiar Sitalkes fusese înfrânt şi murise, în 424 a.Chr., în luptă cu tribalii). Aceste antecedente l-au decis pe Alexandru să anihileze acest centru de putere. Plecat în urmărirea tribalilor, a ajuns în apropierea Istrului şi *„hotărî să treacă Istrul împotriva geţilor care locuiau dincolo de Istru, deoarece îi vedea adunaţi acolo în număr mare pe malul Istrului. Ei voiau să-l împiedice, dacă ar fi încercat să treacă la dânşii (erau acolo vreo patru mii de călăreţi, iar pedestraşi peste zece mii)”*[23]. O exagerare menită să scoată în evidenţă curajul lui Alexandru dar, după cum observa Al. Vulpe, de remarcat este faptul că acest raport dintre călăreţi şi pedestraşi (1:3) se regăseşte şi în compoziţia necropolei de la Ferigile din judeţul Vâlcea[24].

După traversarea fluviului, *„Cu ivirea zorilor, Alexandru o pornii prin holde. El poruncii pedestraşilor să înainteze, culcând grâul cu lăncile înclinate, până au ajuns la pământul necultivat. Câtă vreme călăreţii*

[20] P. Alexandrescu, *Ataias*, în *Studii Clasice*, IX, Editura Academiei, Bucureşti, 1967, p. 88-89.
[21] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii,* Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 20-22.
[22] *Expediţia lui Alexandru*, I, 1, 4 – I, 4, 1; Strabon, *Geografia*, VII, 3, 8 (C. 301).
[23] Arian, *Expediţia lui Alexandru*, I, 3, 1.
[24] Al. Vulpe, *Istoria şi civilizaţia spaţiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea şi începutul secolului al III-lea a.Chr.*, în *Istoria Românilor*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 458.

înaintară prin holde, falanga îi urma. Dar când abia ieşiră de pe ogoare, Alexandru însuşi duse cavaleria la aripa stângă, iar lui Nicanor îi poruncii să ducă falanga în formaţie pătrată. Dar geţii nu ţinură piept nici măcar primului atac al cavaleriei. Ei rămăseră uimiţi de îndrăzneala cu care într-o singură noapte trecuse atât e uşor cel mai mare dintre fluvii, Istrul, fără să facă pod la loc de trecere. Îi mai înspăimânta şi desimea de nestrăbătut a falangei şi puternicul atac dat de călăreţi. Mai întâi, ei fugiră spre un oraş, care se afla la o depărtare de o parasangă [cca. 6 km] *de Istru. Când văzu că, lăsând în frunte pe călăreţi, Alexandru duce în grabă falanga de-a lungul fluviului, pentru ca pedestraşii să nu fie încercuiţi de geţii care stăteau la pândă, geţii părăsiră şi oraşul, care nu era bine întărit. Îşi luară copii şi femeile pe cai, cât puteau duce caii. Ei se retraseră cât putură mai departer de fluviu prin locuri singuratice. Alexandru cucerii oraşul şi luă toată prada pe care o lăsaseră geţii"*[25].

V. Pârvan considera că *„oraşul geţilor"* poate fi tot aşa de bine Zimnicea, ca şi oricare aşezare La Tène de pe malul stâng al Dunării[26]. De altfel, V. Pârvan remarca faptul că informaţiile oferite de Arian sunt destul de neclare din punct de vedere topografic[27].

Existenţa unei prăzi bogate în *„oraşul care nu era bine întărit"* cucerit de Alexandru sugerează că aceasta era reşedinţa unui basileu local şi centrul politic şi economic al unui trib sau uniuni tribale.

---

[25] Arian, *op. cit.*, I, 4,1.
[26] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 45; R. Vulpe, *Aşezări getice din Muntenia*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1966, p. 19.
[27] V. Pârvan, *op. cit*., p. 43.

În legătură cu regiunea prin care a traversat Istrul corpul expediţionar macedonean, un punct de vedere a fost exprimat de Fl. Medeleţ. Analizând informaţia literară despre expediţia lui Alexandru, acesta afirma că ştirile antice referitoare la tribali înainte de 335 a.Chr. şi până în secolul al II-lea a.Chr. (de exemplu începând de la Herodot, IV, 49 şi Tucydide, II, 96) îi plasează la vest de Morava, pe malul drept al Dunării şi în amonte de Porţile de Fier, şi nu în regiunea Dunării de Jos[28]. Ipoteza emisă de Fl. Medeleţ este că expediţia lui Alexandru a avut loc în zona bănăţeană a Dunării, unde apar o serie de *„oraşe slab întărite”*[29].

Istoria ţinuturilor ponto-dunărene deţine informaţii din sursele antice, care se referă la acţiunile lui Zopyrion, general a lui Alexandru, pe timpul când acesta din urmă se afla în plină campanie în Asia[30]. După cum remarca V. Pârvan, informaţiile literare despre această campanie sunt transmise într-un chip destul de neclar şi confuz[31].

Curtius Rufus[32], autor de epocă romană al unei istorii a lui Alexandru, relatează : *„ În timpul unei expediţii împotriva geţilor, Zopyrion, guvernatorul Traciei, fusese nimicit cu toată armata din cauza unei vijelii iscate pe neaşteptate. Când a aflat de acestea, Seuthes i-a aţâţat la răscoală pe odrysi, conaţionalii săi. Tracia era aproape pierdută”*. Aceste evenimente se produceau, potrivit lui Curtius Rufus, în timp ce Alexandru supusese deja India, deci aproximativ în 326 sau 325 a.Chr. Din relatarea lui Curtius Rufus nu rezultă unde ar fi avut loc confruntarea cu geţii, dar faptul

[28] Fl. Medeleţ, *În legătură cu expediţia întreprinsă de Alexandru Macedon la Dunăre în 335 î.e.n.*, în Acta Musei Napocensis, XIX, Cluj-Napoca, 1982, p. 16.
[29] *Ibidem*, p. 16-22.
[30] Al. Suceveanu, *O ipoteză despre Zopyrion*, în *SCIV*, tom 17, nr. 4, Bucureşti, 1966, p. 635-644; Vl. Iliescu, *Campania strategului Zopyrion la Dunărea de Jos*, în *Pontica*, IV, Muzeul de Arheologie Constanţa, 1971, p. 57-74.
[31] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 48.
[32] *Istoria lui Alexandru cel Mare Macedoneanul*, X, 1, 43- X, 1, 45.

că după moartea lui Zopyrion odrysii s-au răsculat, pledează pentru a situa aceste operaţii în ţinuturile Dunării de Jos, în ţara geţilor. Trogus Pompeius în *„Istoria lui Filip”* afirma că Zopyrion s-a luptat cu sciţii[33], iar prezenţa lui Zopyrion la Olbia, este menţionată şi de Macrobius[34]. Acesta afirma că *„În vremea asediului lui Zopyrion, borysteneţii au eliberat sclavii, au dat drept de cetăţenie străinilor, au iertat datoriile şi au putut să ţină piept duşmanului”.*

Al. Suceveanu susţinea că adoptarea unei poziţii categorice este riscantă, mai întâi din cauza unui exagerat credit acordat unuia sau altuia dintre izvoare, cea ce implică o blamare nemotivată a celuilalt[35]. Controversele sunt susţinute de imprecizia informaţiilor, ca de exemplu chiar titlul pe care-l avea Zopyrion (*praefectus Ponti* la Trogus Pompeius/Iustinus şi *praepositus Thraciae* la Curtius Rufus), data campaniei (331 a.Chr. la Trogus Pompeius/Iustinus şi 326-325 a.Chr. la Curtius Rufus), cât şi populaţia împotriva căreia are loc expediţia (sciţii la Trogus Pompeius/Iustinus şi geţii la Curtius Rufus).

În urma împărţirii între diadohi a imensului regat întemeiat de Alexandru, după moartea acestuia survenită la 13 iunie 323 a.Chr., Tracia („strategia” macedoneană a Traciei) *„şi neamurile care se învecinează cu Marea Pontică”*[36] au revenit lui Lysimach[37]. Primele sale acţiuni au fost de a înăbuşi răscoala odrysilor lui Seuthes. Potrivit lui Diodor, luptele cu odrysi au durat mulţi ani, cu pierderi pentru ambele părţi. Acest fapt s-a datorat şi intrigilor lui Antigonos Monophtalmos („ chiorul”) moştenitorul teritoriilor din Asia Mică, care a trimis flotă şi oştire în ajutorul cetăţilor din Pontul

---

[33] Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*, XII, 1, 4 şi XXXVII, 3, 2.
[34] *Saturnale*, I, 11, 33.
[35] Al. Suceveanu, *op. cit*., p. 637-638.
[36] Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, XVIII, 3, 2.
[37] M. Cosac, *Introducere în Istoria veche a României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2006, p. 99-100; H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 195-196.

stâng, ce se răsculaseră în 313 a.Chr. împotriva lui Lysimach. Acesta din urmă reuşeşte să facă totuşi faţă respectivelor ameninţări, dar va mai trece o vreme până ce odrysii vor fi aduşi sub ascultare. Deşi, într-o primă etapă, această forţă aliată traco-scită — în care se poate vedea comunităţi getice şi scitice din Dobrogea[38]— a fost înfrântă de Lysimach, întreaga configuraţie politică din spaţiul Dunării de Jos se arată ostilă macedonenilor, care nu sunt în măsură să-şi exercite eficient autoritatea în zonă.

Situaţia prezentată mai sus explică conflictul iscat între Lysimach si regele get Dromichaites şi care s-a purtat în cursul primului deceniu al secolului al III-lea a.Chr. Diodor este principalul autor ce prezintă acest conflict. După bătălia de la Ipsos, din anul 301 a.Chr., şi după reîmpărţirea moştenirii lui Alexandru între diadohi, proclamaţi în 305 regi, şi a noii definiri a sferelor de influenţă, Lysimach, care, în afară de Tracia îşi extinsese stăpânirea şi peste cea mai mare parte a Asiei Mici, se îndreaptă acum spre Dunărea de Jos unde geţii îl luaseră prizonier pe fiul său, Agathokles. Potrivit lui Diodor[39], tracii (geţii) l-ar fi restituit pe acesta, sperând să-şi obţină *„ pământul pe care îl ocupase Lysimach”*. În 292 a.Chr., Lysimach iniţiază o nouă expediţie militară împotriva geţilor, iar Diodor din Sicilia precizează că *„Armata lui Lisimah era chinuită de foamete. Prietenii îl sfătuiau pe rege să scape cum va putea şi să-şi mute gândul că oastea lui l-ar putea salva. Lisimah le răspunse însă că nu era drept să-şi părăsească ostaşii şi prietenii, asigurându-şi lui o scăpare ruşinoasă”*[40]. Luat prizonier de către Dromichaites, *„îl conduse împreună cu copii săi într-o cetate numită Helis”*[41]. Pausanias[42] aduce la cunoştinţă faptul

[38] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 132-136.
[39] Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, XXI, 11.
[40] *Ibidem*, XXI, 12, 1.
[41] *Ibidem*, XXI, 12, 2.
[42] *Descrierea Greciei*, I, 9, 7.

că în schimbul eliberării sale, Lysimach *„încheie o pace cu Dromichaites şi din stăpânirea sa cedă getului ţinuturile de dincolo de Istru. Mai mult de nevoie îi dădu în căsătorie pe fiica sa”*, iar Diodor din Sicilia[43] precizează că Dromichaites *„capătă înapoi de la acesta toate întăriturile ocupate de oamenii lui Lysimach”.*

Chiar şi „prizonieratul” la geţi ar putea fi pus sub semnul întrebării dacă o sursă independentă, Memnon[44] — autor din vremea lui Hadrian — n-ar fi consemnat ca o căpetenie a cetăţii Heracleea a căzut prizonier împreună cu Lysimach în cursul războiului cu geţii. Faptul că fruntaşul din Heracleea, pe nume Klearchos, a fost eliberat, potrivit spuselor din textul lui Memnon, abia mai târziu prin insistenţa lui Lysimach, arată că întreaga poveste prezentată de Diodor, a fost mult „îndulcită”. În realitate în condiţiile eliberării lui Lysimach şi a însoţitorilor lui par să reflecteze un şir lung de tratative, probabil dur purtate de ambele părţi.

În pofida faptului că zece izvoare amintesc acest conflict, multe fapte ramân obscure. În primul rând, cine era Dromichaites şi unde se plasa stăpânirea sa. Diodor îl numeşte când trac, când get, Trogus Pompeius, *rex Thracum*, la fel şi Polyainos ; Strabon (VII, 3, 8 şi 14), Memnon şi Pausanias îl numesc get, în timp ce Plutarh şi Polibiu îl numesc odris. Sesizând această neconcordanţă, C. Daicoviciu a încercat să o explice ca pe o coruptelă a unui copist care ar fi scris *odrysoi* în loc de *ordysoi*, *ordesoi*, *recte ordessenses*, semnificaţia fiind de „rege al Ordesenilor”, respectiv al „argeşenilor”[45]. Argumentul la care apelează C. Daicoviciu este prezenţa la Herodot (IV, 48) a hidronimului Ordesos, Argesis după V. Pârvan, ipotetic identificat cu

[43] *Biblioteca istorică*, XXI, 12, 6.
[44] *Despre Heracleia*, 5.
[45] C. Daicoviciu, *Il paese di Dromichete*, în Dacica. *Studii şi articole privind istoria veche a pământului românesc*, Bibliotheca Musei Napocensis, I, Cluj-Napoca, 1970, p. 97-100.

Argeşul, în apropierea căruia poate fi plasată şi capitala sa Helis. Al. Vulpe[46] remarca faptul că Dromichaites, rege get, se considera totodată odris, fapt consemnat şi la Polibiu[47], în virtutea apartenenţei (vasalităţii) geţilor la Regatul odris. Aşa s-ar explica mai bine oscilaţiile din izvoarele literare privind apartenenţa etnică a lui Dromichaites. În ceea ce priveşte amplasarea ţării lui Dromichaites şi a cetăţii Helis (fie un nume corupt, fie un nume grecizat), s-au formulat mai multe ipoteze. Dacă se acordă credit spuselor lui Diodor că armata lui Lysimach era chinuită de foame şi de sete, se poate avea în vedere un ţinut de stepă, sărac în aşezări şi surse de apă. De aceea unii cercetători s-au gândit fie la Bărăgan sau Câmpia Română în general, fie la sudul Basarabiei (Bugeacul). V. Pârvan nu excludea posibilitatea ca Helis să fi fost la Piscu Crăsani, pe Ialomiţa[48].

R. Florescu observa că Strabon plasează expediţia lui Lysimach în *„pustiile getice”*, iar cea mai probabilă localizare a regatului lui Dromichaites este în zona mijlocie a Podişului Moldovei, unde sunt prezente o serie de aşezări fortificate[49]. În concluzie, stăpânirea lui Dromichaites reprezintă prima afirmare certă a unei forţe politice getice la Dunărea de Jos, formate desigur pe baza unei tradiţii mai vechi. Oricât de tentante ar fi comparaţiile cu o presupusă formă unional-tribală a geţilor în vremea lui Darius sau cu cei pe care i-a înfruntat Alexandru în 335, ele nu îngăduie discuţii despre aceeaşi tradiţie, respectiv de o ipotetică continuitate politică. Ce s-a întâmplat cu „regatul” lui Dromichaites după pacea cu macedonenii, care va fi fost statutul politic al acestui „regat” în continuare, în cadrul sferei de putere a macedonenilor la Dunărea de Jos, nu se ştie. Când, curând după

[46] Al. Vulpe, *Istoria şi civilizaţia spaţiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea şi începutul secolului al III-lea a.Chr.*, în *Istoria Românilor*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 463.
[47] *Fragmente din Cărţi nesigure*, Fr. 102.
[48] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită, note, comentarii şi postfaţă de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 63.
[49] R. Florescu, *Ţara lui Dromichaites*, în Pontica, XIV, Constanţa, 1981, p. 153-157.

279 a.Chr., celţii întemeiază pentru o scurtă durată regatul din Tylis, a cărui întindere va fi fost, cel puţin virtual, cea a fostului regat odris şi a celui macedonean al Traciei, ei nu par a-şi fi întins stăpânirea şi în stânga Dunării[50].

3. 2. Spaţiul dobrogean de la Dromichaites la Burebista

Cu epoca lui Dromichaites (sau curând după) se încheie prima perioadă de înflorire economico-culturală şi de afirmare politică din istoria geţilor. O a doua perioadă de dezvoltare, adevăratul apogeu al acestei evoluţii, va începe efectiv abia peste aproximativ două veacuri. Este vorba de epoca marcată de domniile marilor regi Burebista şi Decebal, când geţii şi dacii aveau să constituie o veritabilă unitate etno-culturală, temporar şi una politică, o forţă a cărei importanţă a ajuns să depăşească cu mult cadrul geo-politic al spaţiului carpato-dunărean. În contact direct cu geţii au rămas coloniile de pe ţărmul vestic al Pontului Euxin, mărturie stând între altele, câteva importante inscripţii, cum sunt acelea care înregistrează cu detalii semnificative relaţiile Histriei cu dinaştii geţi Zalmodegikos şi Rhemaxos[51].

Pe teritoriul Dobrogei de sud, descoperirile arheologice şi în special cele numismatice (monedele regilor Ailios, Sariakes, Tanusa, Akrosas, Charaspes şi Kanites[52]) atestă prezenţa unor enclave scitice şi explică astfel definirea Dobrogei încă din acea vreme (în decretul histrian pentru Agathocles) drept *Scythia*[53]. Prezenţa scitică târzie în Dobrogea este încă

[50] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 134-135.
[51] *Idem*, *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 167-221; *idem*, *Din istoria Dobrogei*, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 225-231.
[52] *Idem, Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 232-233.
[53] *Idem*, *Histria şi geţii în secolul al II-lea î.e.n. Observaţii asupra Decretului în cinstea lui Agathocles, fiul lui Antiphilos,* în *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 189-191.

slab documentată, se presupune că şi aici factorul alogen a stânjenit dezvoltarea normală a triburilor getice şi a relaţiilor lor cu oraşele greceşti. Sub acest aspect este semnificativ, desigur, faptul că în Dobrogea, până în prezent, a fost identificată şi cercetată o singură aşezare getică fortificată, de tip *dava*, cea de la Satu-Nou, judeţul Constanţa, şi că în general nu sunt cunoscute decât foarte puţine aşezări şi înmormântări tipic getice databile în secolele III-I a.Chr.

După Dromichaites, aşa cum s-a arătat deja, evenimente şi nume legate de istoria geţilor din secolele III-II a.Chr. nu apar decât extrem de rar, fugar menţionate în izvoarele literare, iar cele câteva personaje cunoscute pe baza unor documente epigrafice şi numismatice, sunt, mai curând, de importanţă locală. Astfel, o inscripţie în limba greacă, descoperită la Histria, în 1959, şi datată pe criterii epigrafice în secolul al III-lea a.Chr., menţionează pe Zalmodegikos, după nume evident un şef get, care exercită un protectorat apăsător asupra coloniei milesiene[54]. Inscripţia este un decret în onoarea celor trei soli *„trimişi la Zalmodegikos în privinţa ostatecilor”* ; ei *„au călătorit prin ţara duşmană şi — înfruntând primejdii de tot felul şi dând dovadă de cea mai deplină râvnă — au adus înapoi ostaticii (fiind aceştia la număr peste şaizeci), convingându-l totodată pe Zalmodegikos să restituie cetăţii veniturile...”* („Stela solilor”)[55]. Rezultă de aici că, având posibilitatea de a controla prin forţă sursele de venituri ale Histriei (în primul rând recoltele din teritoriul rural, dar, probabil, şi pescuitul la gurile Dunării) şi reţinând un neobişnuit de mare număr de ostatici, Zalmodegikos va fi obţinut periodic de la histrieni plata unui tribut. Mai departe, este permisă presupunerea că Zalmodegikos era căpetenia unui

[54] *Idem*, *Ştiri noi despre legăturile Histriei cu geţii în secolul al III-lea*, în *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 167-185.
[55] *Ibidem*, p. 171.

trib sau al unei uniuni tribale getice din jumătatea nordică a Dobrogei sau\şi, eventual, de pe celălalt mal al Dunării. Acesta dispunea, evident, de forţa necesară pentru a constrânge Histria la plata unor sume de bani sau a unor daruri în natură, în caz contrar putând pustii teritoriul rural al oraşului sau împiedica pescuitul sau navigaţia pe apele fluviului.

În aceeaşi zonă de nord a Dobrogei, câteva descoperiri monetare datând, de asemenea, din secolul al III-lea a.Chr., poate chiar din prima sa jumătate, atestă existenţa unui alt dinast local, pe nume Moskon. Nici despre acesta nu există alte atestări (izvoare), dar însuşi faptul că un şef local ajunsese a bate monedă de argint cu efigia (prevăzută cu diademă) şi cu numele său, însoţit de titlul de „basileus”[56], ilustrează posibilităţi economice deosebite, un stadiu superior de organizare socială şi o conştiinţă de sine politică corespunzătoare.

Către 200 a.Chr., o epigrafă histriană de o valoare documentară excepţională — decretul în cinstea lui Agathocles, fiul lui Antiphilos — conferă mai multe detalii, cu privire la relaţiile complicate şi schimbătoare dintre oraşele greceşti şi diferiţii „barbari” care le înconjurau. Din acest decret se desprinde că, printr-o diplomaţie activă (solii) şi prin daruri regulate (în principal un tribut, *phoros*), Histria şi alte oraşe greceşti din Dobrogea (numită aici pentru prima oara *Scythia*) obţinuseră „oblăduirea”, respectiv protecţia militară a „regelui” Rhemaxos[57] împotriva tracilor conduşi de Zoltes[58]. Aceştia apelau la un personaj mai puternic, Rhemaxos (numit în inscripţie basileus, spre deosebire de Zoltes care era doar archon, căpetenie), care, după cei mai mulţi cercetători, va fi fost şeful unei

[56] C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 180-182.
[57] H. Daicoviciu, *„Regatul” lui Rhemaxos*, în *Acta Musei Napocensis*, IV, Cluj-Napoca, 1967, p. 445-447.
[58] H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 22-25; D. M. Pippidi, *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 189-212; *idem*, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, p. 228-231.

importante formaţiuni tribale din stânga Dunării, din Câmpia Munteniei sau din sudul Moldovei, eventual din Bugeac. Deşi numele lui Rhemaxos, ca şi al fiului său Phradmon, a fost considerat de unii autori ca fiind de origine iraniană, cel mai probabil este că această formaţiune (uniune) tribală era una băştinaşă, getică, poate chiar succesoarea „regatului" lui Dromichaites, de la începutul aceluiaşi secol[59]. Astfel, plătind tributul, Agathokles a obţinut de la Rhemaxos o sută de călăreţi *„spre paza cetăţii"*, iar ulterior, de la Phradmon alţi şase sute, *„care, întrecând oastea vrăjmaşilor, au înfrânt pe căpetenia acestora Zoltes"*. Din inscripţia histriană reiese cu claritate că Rhemaxos a fost un personaj istoric important.

Atunci, ca şi în alte epoci, autorii antici erau mai curând interesaţi de faptele unor neamuri străine, de obicei războinice, care intraseră recent în scena istorică. Astfel, antrenaţi probabil în expediţiile bastarne din Balcani, *„geţii din nordul Istrului"* sunt menţionaţi de Appian[60] ca mercenari angajaţi de regele macedonean Perseu în anul 168 a.Chr. Chiar dacă la mijloc ar fi o confuzie şi şeful get Cloilios, pomenit de Appian, nu ar fi altul decât bastarnul Clondicus menţionat în împrejurări similare de Titus Livius (XLIV, 26-27), participarea geţilor la această expediţie sud-dunăreană rămâne foarte probabilă.

3. 3. Burebista şi campania sa pontică

Prilejul instalării mai timpurii a garnizoanelor romane pe actualul ţărm românesc al Mării Negre îl oferă războiul dintre Roma şi Regatul pontic al lui Mithridates al VI-lea Eupator, aflat în cea de-a treia etapă a desfăşurării

[59] D. M. Pippidi, *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 186-221; I. I. Russu, *Zoltes şi Rhemaxos. Tracii, sciţii şi Istria în secolele III-II î.e.n*, în *Apulum*, VI, 1967, p. 123-143.
[60] *Istoria Romană*, *Macedonia*, 18, 1-3.

sale, în anii 74-63 a.Chr. Mithridades al VI-lea Eupator, rege al Pontului între anii 120-63 a.Chr., a fost cel mai periculos adversar al Romei, de la înfrângerea lui Hanibal. În perioada 88-62 a.Chr., Roma a purtat trei războaie pentru a limita şi elimina influenţa acestui rege barbar elenizat în lumea greacă[61]. În timp ce regele pontic (la capătul unor conflicte soldate cu victorii fie de-o parte, fie de cealaltă), îşi încearcă şansele să-l îndepărteze pe generalul L. Licinius Lucullus[62] în Asia Mică, luptând pe mare lângă Insula Lemnos şi pe uscat la Cyzic şi Kabiria, se produce o ingenioasă diversiune romană de-a lungul coastei vest-pontice, de la sud către nord, spre gurile Dunării. Appian[63], dar şi alţi autori antici[64], oferă informaţii despre diversiunea militară, menită să scoată oraşele greceşti din regiunea stângă a litoralului pontic din alianţa cu Mithridades al VI-lea Eupator. În anul 72-71 a.Chr., fratele său vitreg, M. Terentius Varro Lucullus[65], consul în 73 a.Chr. şi proconsul al Macedoniei în 72-71 a.Chr., atacă bazele regelui pontic constituite din suita oraşelor greceşti de la Apollonia (Sozopol), în sud, şi până în nord la Histria şi apoi din nordul Mării Negre , supunând , totodată , pe aliaţii grecilor , localnicii traci, bessi, moesi, geţi, sciţi[66].

M. Antonius Hybrida[67], consul în 63 a.Chr., ulterior guvernator al provinciei Macedonia, a obligat pe greci la impozite şi prestaţii apăsătoare, Dio Cassius[68], precizând că *„a pricinuit multe necazuri atât celor care se*

---

[61] E. Cizek, *Istoria Romei*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002, p. 145-146.
[62] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 199.
[63] *Istoria romană*, IX. *Macedonia şi Illyria*, 30, 85.
[64] Florus, *Epitomae*, I, 39 [III, 4], 6; Salustius, *Crispi Historiarum reliquaie*, IV, 18. *Servius la Eneida*, VII, 604; Titus Livius, *Periochae*, XCVII; Rufius Festus, *Scurtă istorie a poporului roman*, IX; Strabon, *Geografia*, VII, 6, 1 (C. 318); Eutropius, *Scurtă istorie de la întemeierea Romei*, VI, 10.
[65] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 276-277; R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 25-26.
[66] D. M. Pippidi, *op. cit*., p. 276-277; Al. Suceveanu, I. Barnea, *La Dobroudja Romaine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 23-25.
[67] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită, note, comentarii şi postfaţă de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 77.
[68] *Istoria romană*, XXXVIII, 10, 1.

aflau sub conducerea lui, cât şi aliaţilor. Dar a trebuit şi el, la rându-i, să îndure multe". V. Pârvan şi Al. Suceveanu considerau că aliaţii lui Antonius Hybrida erau oraşele vest-pontice şi dinaşti locali[69]. În 62-61 a.Chr., oraşele greceşti, sprijinite de bastarni şi geţi, nu mai recunosc autoritatea romană şi înfrâng pe proconsulul Macedoniei, *„lângă cetatea istrienilor"*[70], au reuşit să îndepărteze pentru moment dominaţia politică şi militară romană. Învingătorii i-au capturat nenumărate trofee, stindarde şi alte bunuri militare, pe care le-au ascuns într-o cetate ce trebuie căutată la nord, în teritoriul dominat de geţi ; cetatea se numea Genucla[71].

Evenimentele care au urmat anului 61 a.Chr. implică ascensiunea fulminantă a lui Burebista[72], care îşi îndrepta acum privirile spre răsăritul ţării sale, dincolo de Dunăre, spre ţărmurile euxine. De bună seamă este atras de mirajul bogăţiilor acumulate de-a lungul veacurilor de către negustorii greci, aşa cum s-a întâmplat cu numeroşi alţi dinaşti locali încă din vremuri îndepărtate, cum ar fi : Zalmodegikos, Zoltes, Rhemaxos şi alţi. Burebista, care ţinea, desigur, să-şi acopere şi necesităţile financiare, nutrea un plan politic superior, integrat programului său militar, acela de a-şi întări flancul răsăritean al recentei sale alcătuiri politice, întinzându-şi graniţele spre răsărit şi miazăzi la Dunărea de Jos, printre triburile congenere.

După ce Burebista şi-a asigurat stăpânirea la stânga Dunării, începe campania sa pontică, prin 55 a.Chr., prin atacarea Olbiei, aşezată la gurile Bugului. În scurtă vreme Burebista cucereşte şi pustieşte cetatea ce îndrăznise să i se împotrivească. Tyras suferă aceeaşi soartă. Histria a fost

[69] V. Pârvan, *op. cit.*, p. 77; Al. Suceveanu, I. Barnea, *op. cit.*, p. 24.
[70] Dio Cassius, *Istoria romană,* XXXVIII, 10, 1.
[71] *Ibidem*, LI, 26; H. Daiciviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 70-71.
[72] I. H. Crişan, *Burebista şi epoca sa*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972; H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 68-69.

asediată, după cum mărturiseşte decretul în cinstea lui Aristagoras, fiul lui Apaturios[73], zidurile i-au fost distruse, teritoriul rural ocupat timp de trei ani şi mulţi dintre cetăţeni au fost făcuţi prizonieri, trebuind să fie răscumpăraţi pe sume mari de bani. Numai după tratative îndelungate asediul a fost ridicat şi geţii s-au retras de pe teritoriul rural al Histriei ; dar cetatea a plătit această linişte cu recunoaşterea autorităţii lui Burebista. Despre Tomis se ştie că a suferit un greu asediu şi că mulţi cetăţeni au părăsit oraşul, fugind de primejdie. La Callatis n-ar fi exclus ca tot de pe urma distrugerilor provocate de atacul lui Burebista să fi fost necesară refacerea unor edificii ruinate despre care vorbeşte o inscripţie. Cetatea Odessos cunoaşte o pribegie în masă. Mesembria a trebuit să recunoască în cele din urmă autoritatea regelui dac şi acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Apollonia. De la Olbia la Apollonia, litoralul pontic se afla în mâinile lui Burebista, care până în 48 a.Chr. îşi completează cuceririle ducându-şi cetele victorioase la poalele Balcanilor şi în Iliria. Oraşul Dionysopolis a fost cruţat datorită relaţiilor de prietenie pe care de multă vreme le întreţinea cu daco-geţii, dar, evident, şi el se supunea lui Burebista[74]. Prin cucerirea oraşelor greceşti vest-pontice Burebista se dovedeşte a fi fost şi un iscusit om politic, care a ştiut să profite de conjunctura creată după moartea lui Mithridates şi de vidul de putere din zona ţărmurilor Mării Negre, aflată înainte sub controlul regelui Pontului[75]. Astfel, cum se exprimă în inscripţia greacă de la Dionysopolis (*decretul în cinstea lui Acornion*), Burebista devine *„cel dintâi şi cel mai mare rege din Thracia, stăpânitor al ţinuturilor de dincoace şi dincolo de Dunăre”*[76].

[73] D. M. Pippidi, *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 270-286.
[74] H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p.71-73.
[75] M. Cosac, *Introducere în Istoria veche a României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2006, p. 116-117.
[76] I. H. Crişan, *Burebista şi epoca sa*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 92-94; C. C. Petolescu, *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 26.

I. H. Crişan afirma despre Burebista că *„a depăşit în importanţă limitele istoriei neamului său înscriindu-se printre geniile antichităţii. Burebista este demnul rival al lui Caesar, cel mai de seamă general roman (...)”*[77].

Unele dovezi arheologice şi epigrafice, culese în timpul mai multor campanii de săpături arheologice la Histria, vin să ajute la înţelegerea unor evenimente dramatice, privind mijlocul veacului I a.Chr. În cunoscuta *„zona sacră”*, starea de ruină a unor edificii altădată măreţe, descoperite de către Vasile Pârvan şi de alţi cercetători de mai târziu, toate plasate într-un context stratigrafic în care abundă cenuşa, cărbunele, fragmente de ceramică şi de construcţii, ar putea sugera apartenenţa lor la evenimentele legate de atacurile daco-getice ale lui Burebista[78]. Trebuie semnalat că în această „zonă sacră” a cetăţii au fost descoperite, alături de dovezile culturii greceşti, fragmente ceramice getice şi sarmatice într-un nivel arheologic datat în secolul I a.Chr[79].

3. 4. Politica Imperiului Roman la Dunărea de Jos până la cucerirea Dobrogei

Vasta întindere a conglomeratului geto-dac s-a fărâmiţat brusc, după 44 a.Chr., urmaşii dispunându-şi moştenirea desfăcută mai întâi în patru şi apoi în cinci părţi. Pământul cuprins între Dunărea de Jos şi Marea Neagră se va integra în Dacia într-o perioadă scurtă (anii 55-54 a.Chr.), dar nesemnificativă. Pe litoral însă, oraşele greceşti, scăpate de teama

[77] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 52-53.
[78] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 281-287.
[79] *Ibidem*, p. 168-183.

catastrofelor, similare celor produse de recenta cucerire a lui Burebista, vor începe o evoluţie economică nouă[80].

Către a doua jumătate a sec. I a.Chr., proconsulul provinciei Macedonia, M. Licinius Crassus, este angajat într-un conflict violent cu dacii asociaţi cu bastarnii. Generalul îşi face simţită prezenţa în zona moesică într-o localitate *„puternic întărită”*, unde-i lichidează pe bastarni. M. Licinius Crassus se află de acum în Sciţia Minor, unde găseşte mai multe căpetenii dezbinate, moştenitoare ale unor părţi din teritoriul cuprins între Dunărea de Jos si Pontul Euxin care nu de multă vreme aparţinuseră lui Burebista. Victoria de la *Cerbatis* este dobândita de romani cu ajutorul unui dinast get, Rholes, iar „Crassus însuşi ucise pe regele lor Deldon”[81]. Dio Cassius[82] afirma despre acesta că era „regele unui anumit trib getic”. Regatul lui Rholes a fost plasat de V. Pârvan în sudul Dobrogei, între Durostorum şi Axiopolis[83], dar Al. Suceveanu îl localizează mult mai spre vest, în afara Dobrogei[84]. Această ultimă ipoteză a fost preluată de I. B. Cătăniciu, care consideră că Rholes era conducătorul unei formaţiuni politice din Muntenia centrală. Argumentul acesteia este că prin acest regat getic din Muntenia au trecut bastarnii în drumul lor spre ţara triballilor şi de aici conflictul între regele Rholes şi aceştia[85].

La scurtă vreme după acest succes, în anul 28 a.Chr., bastarnii sunt înfrânţi din nou, iar Rholes se bucura de răsplata Romei, fiind primit, la Corint, de Octavianus, care i-a acordat titlul de „*amicus et socius populi*

---

[80] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 276-293; Al. Suceveanu, *La Dobroudja romaine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 23-25.
[81] Dio Cassius, *Istoria romană*, LI, 24, 4.
[82] *Ibidem*, LI, 24, 7.
[83] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 88.
[84] Al. Suceveanu, *La Dobroudja romaine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 31-33.
[85] I. B. Cătăniciu, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman, secolele I-III p.Chr.*, Muzeul Judeţean Teleorman, Alexandria, 1997.

Romani”[86]. Poate tocmai pentru că a pactizat cu romanii, înlesnindu-le înaintarea în regiune, Rholes va fi atacat de o altă căpetenie, Dapyx,unde conducea o formaţiune politică identică celeilalte : *„Pe când înfăptuia acestea — spune izvorul — îl cheamă în ajutor pe Rholes care se afla în luptă cu Dapyx, regele unor geţi, Crassus porni să-l ajute. El aruncă cavaleria vrăşmaşilor peste pedestrimea lor”*[87].

Se pare că Dapyx a fost asediat într-o fortăreaţă unde mulţi ai săi au fost ucişi, după care *„Crassus* — spune Dio Cassius — *s-a îndreptat apoi spre peştera Keiris. Geţii refugiaţi acolo, au fost zidiţi de vii”*[88]. V. Pârvan presupunea că poate fi identificată cu peştera de la Gura Dobrogei, dar cercetările arheologice nu au confirmat această ipoteză, mai degrabă probabil fiind vorba de peştera La Icoane, comuna Limanu (judeţul Constanţa), unde au fost descoperite materiale dace şi romane[89].

Dispariţia lui Dapyx dă posibilitatea lui Crassus să asedieze Genucla, *„cea mai puternică întăritură a lui Zyraxes”*[90], un rege get din nordul Dobrogei. Pretextul este faptul că *„auzise că se aflau acolo steagurile luate de bastarni de la Caius Antonius (Hybrida), lângă cetatea istrienilor. Asediind Genucla — în acelaşi timp de pe uscat şi de pe Istru, deoarece era durată lângă apă — în scurtă vreme o cuceri, dar cu multă osteneală, deşi Zyraxes nu era de faţă”*[91]. Zyraxes plecase spre nord, la „sciţi”, de unde nu s-a mai întors. Crassus îşi celebrează biruinţele repurtate „asupra Traciei şi geţilor” (*„ex Traechia et Geteis”*[92]).

[86] Dio Cassius, *Istoria romană*, LI, 24, 7; D. M. Pippidi, *op. cit*., p. 292; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 114-115.
[87] Dio Cassius, *Istoria romană*, LI, 26, 1.
[88] *Ibidem*, LI, 26, 4
[89] V. Boroneanţ, *Arheologia peşterilor şi minelor din România*, cIMeC, Bucureşti, 2000, p. 50-51.
[90] Dio Cassius, *Istoria romană*, LI, 26, 5.
[91] *Ibidem*, LI, 26, 4.
[92] C. C. Petolescu, *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 27-28; D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 292-293.

Sciţia Mică rămâne de-acum un factor determinant în procesul de romanizare în această parte de lume în care etnia getică, asociată cu numeroase elemente alogene, formează o masă receptivă pentru coloniştii veniţi din cuprinsul imperiului roman.

După incursiunile lui M. Licinius Crassus, ostilităţile nu vor conteni. Cei mai virulenţi adversari, geţii, bastarnii şi sarmaţii îşi vor continua atacurile conduşi de ideea înlăturări unei stăpâniri care se anunţa dură şi daunătoare lor. Prima manifestare concretă a autorotăţii romane la sudul Dunării, relatată de o inscripţie din timpul lui Claudiu I[93], a fost sub forma unui organism preprovincial, supus autorităţii unui *praefectus civitatium Moesiae et Treballiae.*

În mod tradiţional, pentru înfiinţarea provinciei Moesia este acceptată data de 15 p.Chr., la începutul domniei lui Tiberiu[94]. Dar prima informaţie despre existenţa Moesiei ca provincie romană datează din anul 6 p.Chr[95], când Dio Cassius îl menţionează pe A. Caecina Severus drept *„guvernator al unei părţi din Moesia”*. După Al. Suceveanu, anul 15 p.Chr., considerat încă în mod eronat ca dată de înfiinţare a provinciei, nu marchează decât începutul organizării fiscal-administrativă a acesteia[96].

Provincia Moesia Inferior era mărginită la nord de cursul inferior al Dunării, la est de vărsarea râului Ciabrus; ea cuprindea o parte din ţinutul locuit altădată de tribali, *ripa Thraciae* şi *Scythia Minor* cu oraşele greceşti (Histria, Tomis, Callatis, Dionysopolis, Odessos; mai târziu se va adăuga Messambria). Limita între Moesia şi Thracia trecea aproximativ pe la

[93] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 90-91; *Dicţionar de împăraţi romani*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 76-86.
[94] H. C. Matei, *op. cit*., p. 322; *Dicţionar de împăraţi romani*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 56-70.
[95] Dio Cassius, *Istoria romană*, LV, 30.
[96] Al. Suceveanu, I. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 67-70.

jumătatea distanţei între Dunăre şi Munţii Haemus (Balcani)[97]. Cât priveşte Sciţia Mică, Crassus o va fi încredinţat iniţial aliatului său Rholes, dar mai apoi acesta a revenit tracilor sapaei, moştenitorii fostului regat odrys. Scindată în două, partea de răsărit va reveni regelui Cotys[98], rege cult şi rafinat, el însuşi poet, care avea să stabilească legături amicale cu Ovidiu[99] trimis de Augustus[100] în exil la Tomis, unde rămâne din anul 9 până în anul 17 p.Chr.

Poetul Ovidiu[101] zugrăveşte imagini ale tulburărilor, neorânduielilor şi prădăciunilor barbare din Sciţia Mică. Neamurile cele mai frecvent întâlnite în versurile sale sunt geţii, sarmaţii şi sciţi. Chiar dacă sunt cele mai frecvente în zonă, cele trei componente, geţii, sarmaţii şi sciţii, sunt de valori inegale. Oricum, Ovidiu va fi ştiut care este elementul etnic de bază, fapt reflectat chiar în versurile sale. El este trimis din Roma *„pe meleagurile îndepărtate ale geţilor”* din Pontul stâng, şi face în acelaşi timp o delimitare geografică clară.

Se insistă asupra geţilor — cei mai numeroşi şi mai activi —apoi, geţi alături de sarmaţi (*Tristia* III, 3), sarmaţii, bessi şi geţi (*Tristia* III, 10), bessi şi geţi (*Tristia* IV, 1), sciţi şi geţi (*Tristia* IV, 6), geţi şi sarmaţi (*Tristia* IV, 10), greci şi geţi (*Tristia* V, 7). Geţii sunt prezenţi în interiorul cetăţii, în amestec cu grecii, dar apar şi în imediata apropiere a oraşului : *„ţărmul ţine mai mult de geţii nedomoliţi”*[102] şi la adresa lor foloseşte adesea calificative puţin măgulitoare : sunt duri şi lipsiţi de omenie; cruzi, sălbatici, nesupuşi.

---

[97] C. C. Petolescu, *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 45.
[98] Tacitus, *Annales*, II, 62, 2.
[99] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 293-301; H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004, p. 239.
[100] *Dicţionar de împăraţi romani*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 28-55.
[101] *Scrisori din Pont*, I, 8, 5-20; IV, 7, 1-30; IV, 9, 75-108.
[102] Ovidiu, *Tristele*, V, 7, 12.

Mai periculoşi chiar, sunt geţii din stânga Dunării, cei care trec fluviul şi deseori ameninţă pacea regiunii. Ţinutul lor ajunge la *„cruzii sarmaţi”*[103].

> *“ Aici este cel din urmă hotar sub legea Romei*
> *şi el abia-i hotarul imperiului tău “.*
>
> (*Tristia*, II, 199-200).

Precizarea atestă anexarea timpurie a zonei între limitele Imperiului roman, la o dată care trebuie să fi premers cu foarte puţin anului în care poetul a sosit în exilul tomitan. De aici decurge şi starea geţilor *„nesupuşi pe deplin”* (*Pontica* III, 4, 92), cât şi atitudinea lor faţă de Roma, fiindcă *„nu se tem de armele soldatului ausonic”* (*Pontica* I, 2, 83-84). În aceste condiţii au loc două atacuri ale geţilor transdanubieni : unul la Aegyssus, celălalt la Troesmis. Atacul geţilor nord-dunăreni, unul dintre multe altele, a fost neaşteptat, şi era îndreptat împotriva odrysilor şi a regelui lor Sithonius rex (Rhometalces I), sub a cărui supraveghere se afla în subordine la acea dată Sciţia Mică. Riposta regelui odrys a fost însă rapidă şi viguroasă ; însoţit de o oaste numeroasă, soseşte la faţa locului şi *„nu s-a retras până n-a omorât pe vinovaţi”.* Regele odrysilor a fost ajutat şi de prefectul comandamentului militar, Vestalis[104], prezenţă confirmată şi de Ovidiu în câteva versuri :

> *„Fiindcă ai fost trimis, o Vestalis, către apele Euxinului,*
> *ca să împarţi dreptatea în locuri aşezate la pol,”*
> ...

[103] *Idem*, *Scrisori din Pont*, I, 5, 66.
[104] H. C. Matei, *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 1995, p. 610.

„Istrul nu tăgăduieşte că nu eşti viteaz şi că odinioară mâna ta dreaptă nu a înroşit apa cu sângele getic.
Nici cetatea Aegysos nu neagă aceasta; cuceritāde îndată ce ai sosit tu,
a priceput că nu i-a fost de nici un folos aşezarea ei prielnică”.

(*Scrisori din Pont*, IV, 7, 1-30)

Evenimentul este menţionat pentru prima dată în 12 p.Chr., când a fost scris poemul, dar, cucerirea cetăţii Aegyssus, trebuie să fi fost cu puţin anterior momentului când scria Ovidiu[105]. Al doilea atac al geţilor împotriva romanilor va avea loc în anul 15 p.Chr., când primii reuşesc să cucerească cetatea Troesmis. Evenimentul prijeluieşte intervenţia lui L. Pomponius Flaccus, la Dunărea de Jos, care respinge pe invadatori şi eliberează cetatea.

L. Pomponius Flaccus este considerat de R. Vulpe guvernator al Moesiei în anul 18 p.Chr[106]. Dar, după cum remarca D. M. Pippidi, din cuvintele poetului nu rezultă limpede în ce calitate a eliberat acesta Troesmisul, dar este posibil să fi avut iniţial funcţia de *praefectus orae maritimae*[107].

Cu acestea, se încheie seria iniţiativelor getice războinice la sud de Dunăre. Atacurile getice asupra cetăţilor Aegyssus şi Troesmis demonstraseră romanilor că Regatul Odris era incapabil să asigure securitatea pe linia Dunării. Însuşi Ovidiu afirmă că, graţie măsurilor luate de Pomponius Flaccus, cumplita râpă a Dunării (Istrului) a devenit sigură.

---

105 D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 298.
106 R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 45.
107 D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 299-300.

De acum, geţii vor asista indiferenţi sau neputincioşi la zvârcolirile din casa regală a odrisilor, fără a mai îndrăzni multă vreme să treacă Dunărea[108].

Capitolul IV
Cultura materială a geţilor din regiunea Dobrogei până la instalarea romanilor la nord de Haemus

4. 1. Cultura materială a geţilor în perioada târzie a Hallstattului (550-450 a.Chr.)

[108] C. C. Petolescu, *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 32-33.

În prima jumătate a secolului al VI-lea a.Chr. populaţia tracică de pe teritoriul Dobrogei atinsese o treaptă a dezvoltării sale social-economice, de pe care se şi întrevedea orientarea unei asemenea dezvoltări către formele superioare, acelea ale celei de-a doua epoci a fierului, în cadrul căreia localnicii traco-geţi vor face saltul spre civilizaţie. Ritmul acestei dezvoltări însă mergea descrescând de la ţărm spre interiorul provinciei. Factorul grecesc stimula energiile locale, dar contribuia în acelaşi timp la accentuarea ritmului inegal de dezvoltare. Cei aproximativ 100 de ani de la jumătatea secolului al VI-lea la jumătatea celui următor sunt o mărturie a unei asemenea inegalităţi, chiar dacă uneori, din cauza unor descoperiri ca cea de la Alexandria[109] de pilda, oarecum senzaţionale din cauza locului unde se aflau şi a cronologiei lor, ai impresia falsă ca focare înaintate de civilizaţie ale secolelor VI-V a.Chr. s-au împins şi spre interiorul Dobrogei şi pe stânga Dunării.

În prezent se constată că la Tariverde, unde locuirea de caracter tracic hallstattian începuse încă din al doilea sfert al secolului al VI-lea a.Chr., ca şi în alte părţi de pe litoral, va continua să se dezvolte în tot decursul acestui secol şi în prima jumătate a secolului următor. Procesul transformării şi îmbogăţirii culturii documentate în aşezarea de la Tariverde se adânceşte mereu. E drept că aspectul predominant grecesc întunecă oarecum componenta indigenă propriu-zisă, de bună tradiţie traco-hallstattiană, dar aceasta este o impresie de suprafaţă, fiindcă în lumina ultimelor descoperiri şi cercetări din Dobrogea caracterul etnic tracic al populaţiei de la Tariverde, Vadu nu mai poate fi contestat. Cel mult se poate vorbi de un fenomen de „elenizare" în domeniul culturii materiale şi, probabil, şi celei spirituale,

[109] C. Preda, *Un nou aspect al începuturilor epocii Latène în Dacia (descoperirea de la Alexandria)*, în *SCIV*, tom XI, nr. 1, Bucureşti, 1960, p. 25-38.

despre care vorbise şi V. Pârvan, gândindu-se în primul rând la aristocraţie locală şi la vârfurile acesteia, deja intrate şi în raporturi de înrudire cu lumea grecească, învăţând şi limba greacă, după bănuiala acestui învăţat roman. Lucrurile nu au fost mult deosebite nici în cartierul de locuit de la vest de cetatea Histria, unde dezvoltarea a mers în acelaşi sens şi ritm, ca şi la Tariverde, cu creşterea semnalată arheologic de la nivel la nivel a ponderii indigenilor.

S-a ajuns astfel la un complex dintre cele mai interesante, pe care săpăturile şantierului Histria l-au scos la lumină în ultimii 10 ani. E vorba de necropola tumulară, asupra căreia va apărea în curând un studiu detaliat[110] şi valoros. Este una din cele mai vaste şi vechi necropole din apropierea cetăţilor greceşti de pe ţărmul vestic şi nordic al Mării Negre. Ea începe să fie folosită cu puţin înainte de jumătatea secolului al VI-lea a.Chr. sau chiar atunci. Aceasta înseamnă că începutul său coincide cu acela al perioadei Hallstatt D1, aşezat în chip convenţional pe la 550 a.Chr. şi extins şi la celelalte regiuni ale României. Dacă în Dobrogea sfârşitul dezvoltării culturii getice hallstattiene se încheie în general pe la 450 a.Chr., adică pe la jumătatea secolului al V-lea a.Chr., în restul teritoriului ţării noastre evoluţia ei va continua încă un secol şi jumătate, până către 300 a.Chr. Evident, atât în Dobrogea, cât şi întreaga zona istro-pontică şi în spaţiul carpatic, ritmul, adâncimea şi consecinţele acestei dezvoltări au fost diferenţiate de la un sector la altul. Inegalitatea dezvoltării triburilor autohtone se manifestă deci în continuare şi ea se datora în primul rând condiţiilor interne deosebite de la zonă la zonă şi, în al doilea rând, acţiunii influenţei greceşti, devenită mai puternică după contactul permanent cu coloniştii şi negustorii greci. Efectele acestei înrâuriri s-au văzut prima dată în vecinătatea coloniilor greceşti şi

[110] D. M. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 95.

numai în interiorul aristocraţiei indigene care a beneficiat de pe urma schimburilor cu coloniştii greci. Încă din perioada aceasta, unele forme de cultură materială elenică sunt imitate de locanici, ca, de pildă, tipul de vas cu buză trilobată (*oenoche*), vasul-cazan (*lebes*), strachina cu buză îndoită spre interior şi cu piedestal, deşi în această privinţă există forma tradiţională tracică hallstattiană. În afară de aceasta, se constată că în această vreme localnicii imită pe scară mai largă ceramica cenuşie grecească lucrată la roată. Această importantă invenţie, care a făcut din olărit un meşteşug, a fost cunoscută şi adoptată de triburile din Dobrogea şi în general din zona istro-pontică prin intermediul grecilor. În etapa hallstattiană târzie au fost descoperite vase de lut din pastă cenuşie, imitate sau inspirate de tipuri de vase greceşti, dar lucrate totuşi cu mâna. Altădată, se întâlnesc forme de tradiţie locală, modelate însă cu roata olarului. Difuziunea acesteia în unele sectoare ale zonei istro-pontice, poate cu începere de pe la sfârşitul secolului al VI-lea a.Chr., a îngăduit nu numai trecerea treptată la un meşteşug bazat pe o asemenea invenţie deosebit de importantă, dar a fructificat şi repertoriul formelor ceramicii indigene. În afară de imitaţiile după modelele greceşti, dar lucrate într-o manieră proprie localnicilor, componenta grecească a culturii geţilor din Dobrogea ultimei jumătăţi a secolului al V-lea a.Chr., se manifestă şi prin obiectele propriu-zise greceşti procurate („importate") de vârfurile aristocraţiei tracice. Asemenea „importuri", ca şi în perioadele următoare, erau înglobate în conţinutul însuşi al culturii indigene, ele fiind o dovadă a nivelului înalt de dezvoltare social-economică la care ajunseseră traco-geţii în aceea vreme, şi caracterizează una dintre laturile originale ale culturii acestora, subliniind caracterul ei „aristocratic".

Faptul că factorul grecesc a stimulat dezvoltarea social-economică, politică şi culturală a traco-geţilor din zona istro-pontică, începând gradual

ca intensitate şi consecinţe de la ţărmul Mării spre interior şi valea Dunării, se vede şi în excepţional de bogata documentare arheologică din necropola tumulara de la Histria, cât şi în orizontul corespunzător de la Tariverde. Cele mai vechi morminte în tumuli de la Histria (sec. VI a.Chr.) se caracterizează prin numeroase elemente negreceşti, legate de geţi, mai ales că este vorba de rit şi ritualuri specifice acestuia. Cercetătorul necropolei tumulare a deosebit un grup de morminte ale indigenilor, cu un inventar funerar în majoritate grecesc, care dă însă tocmai măsura gradului avansat la care ajunseseră raporturile dintre aristocraţia traco-getică şi coloniştii greci în a doua jumătate a secolului al VI-lea şi prima jumătate a celui următor. S-a şi spus cu dreptate că unele dintre cele mai vechi morminte săpate până acum aparţin geţilor, ci nu grecilor. Inventarul lor, cu numeroase obiecte de lux, greceşti, reflectă nivelul unei vieţi înstărite, superioare.

Descoperiri arheologice făcute pe linia Dunării, de pildă la Piatra Frecăţei, comuna Ostrov[111] (Măcin), aruncă o lumină interesantă asupra stadiului de dezvoltare a populaţiei getice în perioada hallstattiană D_1 (550-450 a.Chr.) în nordul şi nord-vestul Dobrogei. La această documentare arheologică se alătură şi cea de la Cernavodă, datând din aceeaşi perioadă. Noua documentare dovedeşte că, în vreme ce la Tariverde şi pe litoral, factorul grecesc constituia un puternic ferment şi traco-geţii din acele sectoare păşeau repede pe treptele progresului uman către civilizaţie, comunităţile getice din regiunile indicate mai sus trăiau încă în condiţiile unei vieţi în care abia dacă se resimte ecoul sau prezenţa factorului grecesc sau scitic. De o parte şi de alta a Dunării, în nordul şi vestul Dobrogei, se dezvoltă în această vreme un complex cultural tracic, care a fost denumit Bârseşti (oraşul Focşani), unde s-au făcut cercetări între anii 1955-1958,

[111] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 98.

într-o necropolă cu morminte de incineraţie în tumuli[112]. Complexul de la Bârseşti este strâns legat de aspectul Ferigile din Oltenia de Nord, cercetările fiind efectuate de Al. Vulpe[113]. Descoperiri ulterioare aveau să îmbogăţească treptat conţinutul acestui complex, nu numai cu materialele provenind din cimitire, dar şi din aşezări, cum este cazul cu descoperirile din Dobrogea. Noul orizont cultural se caracterizează prin elemente de inventar propriu, cum sunt tipurile de vase, strachina cu buză răsfrântă în afară şi decorată cu caneluri sau vasul cu o toartă supraînălţată şi corp globular. La Cernavodă şi la Bârseşti au fost descoperite forme mici, scunde şi larg deschise. Se cunoaşte în această vreme tipul de vas-clopot (înalt şi cu pereţii drepţi sau puţin arcuiţi) ornamentat cu brâuri alveolare şi având patru apucători orizontale. Aceasta este una dintre formele cele mai caracteristice trace a cărei evoluţie porneşte încă din epoca bronzului şi durează de-a lungul perioadei Latène, rămânând şi în perioada prefeudală una dintre cele mai frecvente forme ale ceramicii populaţiei getice.

În satul Histria, a fost descoperită o necropolă plană, de unde provin două interesante căni lucrate la roată, cu o toartă supraînălţată, bitronconice, care datează tocmai din perioada Hallstattului D_1 (550-450 a.Chr.). Atât la Tariverde, Vadu, Histria (cartierul de locuinţe, necropola tumulară, aşezarea şi necropola plană din sat) şi în alte părţi ale teritoriului dobrogean, cât şi pe dreapta Dunării, la Alexandria, Chirnogi se dovedeşte că roata olarului, datorită impulsului dat de factorul grecesc, se răspândise pe alocuri poate încă de pe la sfârşitul secolului al VI-lea a.Chr. şi este folosită din ce în ce mai mult în secolul al V-lea. În aceeaşi vreme s-au mai semnalat forme de

[112] S. Morintz, *Săpăturile de la Bârseşti*, în *Materiale şi Cercetări Arheologice*, VII, Editura Academiei, Bucureşti, 1961, p. 207-221.
[113] Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967.

vase lucrate la roată dintr-o pastă cenuşie, având ca model tipul tradiţional hallstattian tracic, strachina din necropola de la Bârseşti. Deşi sporadic şi cu efecte răstrânse, fenomenul difuzării roţii olarului spre periferia nordică a zonei istro-pontice începe totuşi să se manifeste şi să contribuie la grăbirea procesului, şi în domeniul ceramicii, trecerii la a doua epocă a fierului. Se răspândesc acum obiecte de metal, diferite podoabe şi vârfuri de săgeata de bronz cu trei muchii, întâlnite şi perioada anterioară.

Din a doua jumătate a secolului al VI-lea a.Chr. încep să se resimtă efectele unui nou factor asupra dezvoltării social-economice a geţilor: este factorul scitic.

Cultura geţilor şi primele manifestări ale factorului scitic la sud de Dunăre. Teritoriul Dobrogei a fost întotdeauna o punte de legătură între sud şi nord, un ţinut de întrepătrunderi etno-culturale felurite, a căror înrâurire asupra fondului getic s-a manifestat în chip deosebit. Alături de factorul grecesc, începe să acţioneze, paralel cu el şi împletindu-şi acţiunea cu acesta, factorul scitic.

În stratul cu material arheologic arhaic din cartierul de locuinţe din zona de vest a cetăţii Histria, a fost descoperită o grupă ceramică[114] de o anumită factură şi forme care contrariază cu produsele indigene hallstattiene traco-getice. Vasele au fost lucrate dintr-o pastă amestecată cu pietricele, nisip sau cioburi pisate. Culoarea vaselor este neagră deschisă sau cenuşie. Arderea este completă şi pereţii vaselor sunt rezonanţi. Grupa aceasta ceramică este foarte aspră la pipăit. Fragmentele redau forme de vase mari şi mijlocii, cu profil de borcan, având corpul înalt şi buza răsfrântă prelung în afară. Pe linia de întâlnire a gâtului cu corpul vasului se află de obicei un

[114] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 99.

brâu în relief cu alveole sau crestat. Uneori pe marginea buzei apar mici perforaţii circulare.

O asemenea ceramică s-a descoperit şi în aşezarea de la Tariverde şi Vadu şi, desigur, ea trebuie să fie prezentă în celelalte aşezări mai mari sau mai mici, dar ale indigenilor, care roiesc în jurul Histriei, cât şi în alte puncte de-a lungul litoralului. Această ceramică lucrată cu mâna, deşi se încadrează în grupa hallstattiană din Dobrogea, totuşi stă alături de bogata serie similară descoperită în coloniile greceşti nord-pontice şi în aşezările indigene tot atât de numeroase ca şi ale traco-geţilor, din Dobrogea din jurul lor. Ceramica din grupa aceasta persistă în toate cele trei nivele ale stratului arhaic din zona locuinţelor de la Histria şi în stratul arhaic de la Tariverde.

În cadrul mare al ariei est-hallstattiene se defineşte un sector nord-vestic-pontic, cu trăsături originale, în care se întrepătrunde fondul puternic hallstattian tracic, iar pe de altă parte acest sector vine în contact încă de la început, cu focarele de civilizaţie sclavagistă a coloniilor greceşti întemeiate pe ţărmul nord-vestic al Pontului. Din punct de vedere cronologic cea mai timpurie datare a Hallstattului nord-vestic pontic la Histria şi împrejurimile ei este din ultima decadă a secolului al VII-lea a.Chr. [115]. Ca urmare el acoperă întreg secolul al VI-lea a.Chr. şi poate trece şi în secolul următor.

Pe aceeaşi linie de valorificare istorică a unor descoperiri din Dobrogea se află şi cele două psalii (părţi laterale) de os de la Histria şi Tariverde, lucrate în stil zoomorf. Exemplarul de la Histria este fragmentar. La o extremitate a sa se termină cu un cap de cal stilizat, dar având totuşi suficiente, elemente realist-primitive. Ochiul calului este dat printr-un cerc incizat. Psalia de la Tariverde a fost gasită într-o locuinţă, în asociere cu ceramica grecească de lux. Ea s-a păstrat întreagă. Stilizarea sa este mai

[115] *Ibidem*, p. 100-101.

pronunţată decât la exemplarul de la Histria. La o extremitate a sa se termină cu un cap de cal, de data aceasta foarte puternic stilizat încât cu greu poate fi recunoscut ca atare. Ambele psalii au fost găsite într-un mediu arheologic asemănător, ele provenind din nivele ale stratului arhaic datând din a doua jumătate a secolului al VI-lea a.Chr. Aceste piese de harnaşament, scitice ca origine, dar găsite în medii traco-getice, aşa cum apare în aşezarea de la Tariverde şi în zona de locuinţe de la Histria, constituie o dovadă a legăturilor dintre aristocraţia locală traco-getică şi sciţii stepelor nord-pontice.

O altă descoperire este aceea din tumulul XIX din necropola de la Histria[116]. Este vorba de un mâner de oglindă lucrat din fier şi terminat cu un cap de pasăre răpitoare, cu ciocul foarte puternic şi expresiv redat. Tot atât de expresiv este reprezentat şi ochiul păsării, de fapt un vultur, atât de frecvent în arta de stil traco-scitic. Mânerul mai poartă, pe toate laturile sale, un decor din liniuţe oblice şi paralele, care iarăşi nu este străin, ca tehnică şi motiv decorativ, aceleiaşi arte. Mânerul a fost descoperit pe rugul funerar al tumulului. Pe baza ceramicii attice şi de stil Fikellura găsite în zona rugului, mânerul poate fi datat în a doua jumătate a secolului al VI-lea a.Chr., ceea ce înseamnă că el corespunde perioadei psaliilor de os de la Histria şi Tariverde.

Câteva statui de piatră zise „scitice” sau „traco-scitice” împreună cu sabia-emblemă de la Medgidia, aveau să aducă elemente noi de interpretare a consecinţelor legăturilor traco-scitice. De pe teritoriul Dobrogei se cunosc trei asemenea statui de piatră, una provenind de la Stupina (comuna Crucea, Hârşova), alta de la Sibioara (Medgidia), şi a treia dintr-o localitate neidentificată. Statuia de la Sibioara face parte din exemplarele mai vechi,

[116] *Ibidem*, p. 102.

care pot fi datate pe la jumătatea secolului al V-lea a.Chr. sau puţin mai înainte. Statuia de la Sibioara a fost descoperită într-o movilă. Ea este lucrată în granit şi înfăţişează un luptător, care poartă la gât un colier, iar la centură, la şoldul drept, un topor de luptă şi pumnalul de tip scitic în teacă, având o prelungire laterală de formă alungită care servea pentru suspendare. Pe şoldul stâng a fost reprezentat *goryth*-ul (tolba pentru păstrarea săgeţilor şi arcului la sciţi). Braţele luptătorului sunt îndoite spre piept cu degetele răsfirate, ţinând în mână un arc.

Statuia de la Stupina a fost sculptată în piatră de calcar. Ea reprezintă de asemenea un luptător. Sub antebraţul drept este redat în relief un pumnal de tip *akinakes*, cu o bară la mâner, aşezată în teacă şi având prelungirea laterală pentru a fi suspendat. În aceeaşi categorie intră şi exemplarul provenind dintr-o localitate necunoscută din Dobrogea. Aici se redă centura, de care nu atârna însă nici un fel de armă. Mai jos de talie, sub centură, se păstrează trei adâncituri care formează un triunghi, în care va fi fost fixat, un pumnal-emblemă ca cel de la Medgidia.

Statuile antropomorfe sau „babele de piatră", au fost descoperite în apropierea tumulilor funerari sau pe aceştia, formulându-se presupunerea că ele reprezentau imaginea luptătorului înmormântat sub tumul şi care va fi fost, desigur, un reprezentant al aristocraţiei tribale.

Descoperirile de mai sus sunt explicate ca rezultat al legăturilor dintre tracii şi sciţii nomazi, aşa cum se explică şi prezenţa pumnalului *akinakes* în mediul tracic de la Razgrad —în schimb cazanul ritual de bronz, tipic scitic, descoperit în 1960 la Castelu[117] (Medgidia) în timpul lucrărilor agricole, nu mai poate fi atribuit localnicilor, ci sciţilor, dată fiind semnificaţia sa legată de anumite practici rituale care foarte greu puteau

[117] A. Aricescu, *Cazanul scitic de la Castelu*, în *SCIV*, tom. XVI, nr. 3, 1965.

trece de la o populaţie la alta. Cazanul are forma unei calote înalt de 0,69 m, cu diametrul gurii de 0,447 m şi e sprijinit pe un picior. Pe margine are două torţi stilizând câte un ţap sălbatic. Pe corp se găseşte un decor în relief, formând un zigzag în interiorul unei largi benzi, care cuprinde toată partea superioară a vasului. Cazanul datează din secolul al V-lea a.Chr. şi aminteşte cazanul scitic de la Scorţaru[118] (Brăila) şi altele similare.

4. 2. Cultura materială a geţilor din Dobrogea între 450-280 a.Chr.

Pe la jumătatea secolului al V-lea a.Chr., dezvoltarea în compartimentele vieţii materiale şi spirituale a populaţiei tracice din Dobrogea atinsese cel mai înalt nivel, de la care s-a realizat trecerea spre o noua epocă: a doua epocă a fierului, care mai poartă denumirea de Laténe, după localitatea La Téne din Elveţia, unde s-a descoperit o cultură ale cărei trăsături esenţiale sunt asemănătoare în multe privinţe cu acelea ale culturii geto-dace din a doua epocă a fierului.

Procesul de destrămare a comunei primitive s-a accelerat mereu, cu cât se apropia de jumătatea secolului al V-lea a.Chr. şi se va adânci şi mai mult după aceea. El se va desfăşura în cadrul democraţiei militare. Generalizarea metalurgiei fierului a dus la intensificarea folosirii uneltelor de fier, şi deci la o creştere reală a forţelor de producţie. Prin adoptarea plugului cu brăzdar de fier s-a trecut la agricultura propriu-zisă. S-a intensificat şi creşterea animalelor, care, împreună cu agricultura au format cele două ramuri principale ale economiei populaţiei locale.

---

[118] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 9-11.

Schimburile cu negustorii greci, care deveneau din ce în ce mai intense, au stimulat şi ele dezvoltarea agriculturii şi creşterii animalelor, cerealele şi vitele fiind mereu căutate de negustorii greci. Răspândirea roţii olarului şi apoi generalizarea acestei invenţii în zona istro-pontică a făcut din olărit un meşteşug propriu-zis. Se perfecţionează şi mijloacele de transport, atât pe apă cât şi pe uscat, necesitate de intensificarea, pe de o parte, a legăturilor cu negustorii străini, pe de alta a relaţiilor de schimb între triburi şi uniunile tribale locale sau cu cele de pe stânga Dunării. În această perioadă legăturile geţilor de pe teritoriul Dobrogei cu sciţii din stepele nord-pontice, devin din ce în ce mai strânse şi nu întotdeauna paşnice. În această perioadă se înmulţesc şi pătrund până departe spre interiorul Dobrogei şi peste Dunăre produsele greceşti de import, printre care un loc de frunte îl ocupă ceramica de lux.

Dovadă a intensificării schimburilor cu triburile locale stau mărturie monedele greceşti bătute în oraşele pontice, mai ales la Histria, începând de pe la sfârşitul secolului al V-lea a.Chr. şi din secolul al IV-lea a.Chr. în Callatis. Pe teritoriul Dobrogei au fost descoperite numeroase monede, fie în tezaure, fie izolat. Harta descoperirilor monetare arată că în Dobrogea moneda cetăţii Histria a avut o largă răspândire şi că ea a pătruns şi pe Dunăre în sus, şi pe valea Siretului şi a altor afluenţi. Moneda histriană a acoperit aproape în chip egal întregul teritoriu dobrogean, cu deosebire până către începutul secolului al III-lea a.Chr., când locul ei este luat de moneda oraşului Callatis, care se răspândeşte deopotrivă la vest şi la nord de Dunăre, răspunzând aceleiaşi necesităţi şi intensificări a relaţiilor comerciale cu geţii[119].

[119] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 108-110.

Până la apariţia monedei propriu-zise, s-a folosit ca mijloc de schimb, în special spre teritoriul vestic şi nordic al Pontului Euxin, metal cu valoare de întrebuinţare monetară în formă de vârfuri de săgeată. Pe teritoriul Dobrogei atare obiecte-monede de bronz, turnate în tipare şi luând forma de vârf de săgeată, aveau uneori tubul de înmănuşare umplut cu plumb, pentru a dobândi şi o anumită greutate. Aceasta variază între 4,50 g şi 6,50 g. Unele vârfuri ating greutatea de 9 g, la care s-a adăugat o anumită cantitate de plumb. Datele stratigrafice de la Tariverde dovedesc că atare obiecte-monedă încep să circule pe teritoriul Dobrogei încă din a doua jumătate a secolului al VI-lea a.Chr., ca şi la Olbia şi ţinuturile învecinate. Acest mijloc de schimb rămâne în uz până la apariţia şi adoptarea monedei propriu-zise. Aceasta s-a petrecut în Dobrogea spre sfârşitul secolului al V-lea a.Chr., când se găsesc aici primele monede pontice, în speţă moneda de argint din Istria[120]. Nu este exclus ca vârfurile-monedă să mai fi continuat a fi fost folosite câtva timp după aceea.

În cursul săpăturilor de la Histria au fost scoase la iveală numeroase vârfuri de săgeată cu valoare monetară. De la Tariverde provin peste 20 de exemplare. Cea mai mare descoperire însă provine din tezaurul de la Jurilovca, unde s-au găsit ascunse într-o amforă peste 1000 de săgeţi-monedă. Pe teritoriul dobrogean au circulat şi monede ale coloniei greceşti, Olbia, de pe litoralul nordic al Mării Negre, aşa cum arată acel *aes grave* olbian din secolul al V-lea a.Chr., descoperit de mult la Salsovia[121].

Prezenţa negustorilor greci şi întemeierea coloniilor greceşti s-au petrecut într-o perioadă în care în masa populaţiei getice, procesul de diferenţiere social-economică se adâncise. Răspândirea obiectelor-monedă şi

[120] Em. Condurachi, *Cu privire la raporturile dintre autohtoni şi greci în aşezările sclavagiste din Dobrogea*, în *SCIV*, tom. II, nr. 2, 1951, p.48.
[121] D. M. Pippidi, *op. cit*., p. 110.

a monedei în a doua jumătate a secolului al V-lea a.Chr. atestă o atare diferenţiere, iar pătrunderea economiei băneşti în mediul local, bazat până atunci pe o economie tradiţională, a jucat rolul unui „acid dizolvant" al orânduirii gentilice, incompatibilă cu economia bănească[122]. În negoţul mărunt dintre geţi şi greci erau folosite şi greutăţile de plumb (ponduri), care au fost descoperite în aşezările din vecinătatea cetăţilor greceşti, ca la Tariverde, şi în interiorul acelor cetăţi.

Perioada timpurie Laténe în Dobrogea (fazele A şi B). Pe la jumătatea secolului al V-lea a.Chr. începe în Dobrogea a doua epocă a fierului care se împarte la rândul său într-o perioadă Laténe A (circa 450-350 (340) a.Chr.) şi alta Laténe B (circa 350 (340)-280 (300) a.Chr.). Prima etapă începuse, de fapt, pe litoral încă mai înainte, datorită pe de o parte dezvoltării interne, care intra într-un ritm din ce în ce mai viu, iar pe de alta impulsului dat de către înrâurirea factorului grecesc, care era mult mai puternică în jurul cetăţilor greceşti. Toata perioada cuprinsă între 450 şi 300 a.Chr. din istoria zonei istro-pontice corespunde pe restul teritoriului României ultimei etape a dezvoltării culturii hallatattiene nord-tracice. Trecerea cu aproximativ un secol şi jumătate mai devreme a triburilor traco-getice din Dobrogea la a doua epocă a fierului este una dintre particularităţile procesului istoric de la Dunărea de Jos faţă de cel din zona carpatică. Este fapt dovedit că triburile traco-getice din Dobrogea, sudul Munteniei, al Moldovei şi Olteniei, au intrat într-un ritm mai accelerat al dezvoltării lor social-economice, ele fiind prinse în acel proces de diferenţiere a lor faţă de ramura nordică a tracilor şi de integrare graduală şi adâncă în unitatea etno-culturală a tracilor de sud[123].

---

[122] F. Engels, *Originea familiei,proprietăţii private şi a statului*, Editura Academiei, Bucureşti, 1957, p.1-11.
[123] D. Berciu, *Sunt geţii traci nord-dunăreni?*, în *SCIV*, tom XI, nr. 2, 1960, p. 263.

Unitatea mare, etnică şi culturală tracică, nu a fost sfărâmată nici de dezvoltarea mai lentă a triburilor din Carpaţi şi nici de ritmul mai accelerat al celei din zona istro-pontică. Deosebirea constă în inegalitatea de dezvoltare de la o zonă la cealaltă, datorită condiţiilor istorice şi geografice deosebite. O serie de monumente arheologice, datând dintre 500 şi 300 a.Chr., din regiunea balcano-dunăreană, oglindesc un aspect „aristocratic", într-adevăr „princiar". Componenţa „aristocratică" este dovada unei puternice diferenţieri sociale şi a existenţei la geţii din Dobrogea a unei aristocraţii avute şi influente din punct de vedere economic, social şi politic.

Procesul de consolidare al aristocraţiei getice merge crescând, cuprinzând şi epoca acelui anonim „rege al Istrianilor" (*rex Histrianorum*) şi vremea lui Dromichates. Aceasta nu înseamnă însă că dezvoltarea a fost uniformă pe teritoriul Dobrogei. Din contră, în perioada Laténe timpurie se constituie culturi „săteşti" tradiţional hallstattiene, cu un pregnant caracter etnic tracic, legat de unitatea general tracică. Populaţia getică s-a înmulţit în perioada Hallstattului târziu (faza D_1 şi D_2) şi ea creşte continuu şi în această nouă epocă, dovadă fiind numeroasele descoperiri din nordul Dobrogei[124].

Influenţa crescândă a geţilor asupra cetăţilor greceşti este şi ea o reflectare a înmulţirii populaţiei indigene, cât şi a ponderii ei din ce în ce mai simţite în toate domeniile vieţii ce se desfăşurau în jurul acelor cetăţi. Cantitativ şi calitativ, s-a văzut cum a crescut componenta getică în cultura materială şi spirituală, documentată atât în cartierul de locuinţe din zona de vest a cetăţii Histria, cât şi de necropola tumulară din vecinătate, fără a mai aminti aici „regii" geto-daci „protectori" ai cetăţilor greceşti.

[124] Gh. Ştefan, *Contribuţii arheologice la cunoaşterea dacilor din Dobrogea de nord*, în *Studii şi referate privind istoria României*, I, 1954, p. 29-30.

Cultura geţilor dintre 450 şi 280 a.Chr. se dezvoltă pe fondul local, hallstattian, luând naştere în chip organic, fără nici o întrerupere, din acest fond. Prima serie de descoperiri arheologice care a pus pe baze noi înţelegerea procesului local ale genezei culturii Laténe din Dobrogea, şi în general din interiorul întregii zone istro-pontice, a fost grupa celor patru morminte getice de la Cernavodă, reprezentând un rest al unei necropole plane de incineraţie, mult mai vaste[125]. Oasele incinerate ale morţilor erau depuse în urne funerare acoperite cu capac, folosindu-se în acest scop fie o strachină, fie o placă de piatră locală. În jurul inventarului funerar, care fusese aşezat într-o groapă, au fost rânduite blocuri şi plăci de piatră, creându-se un fel de cutie (cistă) de piatră. Ritul şi ritualul sunt specifice tracice. În complexul cultural de la Cernavodă se întâlnesc forme fundamentale ale culturii tracice din prima perioadă a fierului, cum sunt urna bitronconică (descoperită, precum s-a văzut şi la Tariverde şi în vecinătatea Histriei), urna în forma de clopot (cu pereţii drepţi), urna-clopot şi strachina. Alături de acestea apare însă tipul de cană bitronconică cu o toartă, aceasta constituind, împreună cu întreaga serie de căni similare din acea vreme de la Frumuşiţa (Moldova), Odobeşti (Muntenia), Salcia (Oltenia), prototipul cănilor cu o toartă ale culturii Laténe geto-dace, care se vor lucra în special cu mâna.

Elemente noi se observă şi la tipul de strachină descoperit în mormintele de la Cernavodă. Tot aici au fost descoperite şi obiecte de metal (bronz şi fier) de origine getică şi în general tracică. Într-una din urnele unui mormânt dublu s-a descoperit o oglindă de bronz cu mâner de fier, de factură grecească, care este deci un import elenic. Oglinda era aşezată deasupra

[125] D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavodă (1954) şi unele aspecte ale începutului formării culturii Laténe geto-dace la Dunărea de Jos*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 281-317.

oaselor incinerate; sub ea se găsea un cuţitaş de fier. Oglinda are forma de disc, cu suprafaţă puternic lustruită. Mânerul de fier a fost adăugat ulterior, după ce s-a rupt primul mâner şi oglinda a suferit o reparaţie de atelier. Capetele mânerului de fier se termină în două răsuciri în formă de volută. Oglinda a fost lucrată într-unul din atelierele greceşti de la Pont, se pare că la Olbia. Ea a ajuns în valea Dunării pe calea negoţului dintre aristocraţia locală şi negustorii greci. Acest frumos obiect de lux aparţine unei aristocrate şi constituie şi el o dovadă a diferenţierii sociale existente în masa triburilor locale pe la jumătatea secolului al V-lea a.Chr., când poate fi datat complexul funerar de la Cernavodă. Acest complex încheie perioada târzie-hallstattiană din Dobrogea (Hallstatt D_2) şi anunţă începutul perioadei timpurii Laténe. La Cernavodă nu exista nici un element de factură scitică.

În structura culturii materiale din acest complex există un caracter mixt, şi anume cel „aristocratic”, documentat prin importul grecesc şi podoabele de bronz (ace de păr şi perle de sticlă), şi cel „sătesc”, tradiţional tracic hallstattian, atât de clar în ceramică şi în însuşi aspectul modest al mormintelor.

Din punctul de vedere al sistemului cronologic central-european, complexul cultural reprezentat de cele patru morminte getice de la Cernavodă, precum şi descoperirile similare din Dobrogea şi de la nord de Dunăre pot fi datate în perioada Laténe *A*, şi anume la începutul acesteia.

Pentru răstimpul de la sfârşitul secolului al V-lea a.Chr. o interesantă descoperire a pus deopotrivă problema acţiunii concomitente a factorului scitic cu cel grecesc. E vorba de o aplică de bronz, în formă de pumnal de tip scitic, akinakes, descoperită în 1955 de către nişte muncitori

din Medgidia[126]. La sciţi pumnalul akinakes era considerat ca simbol al zeului războiului, căruia i se aduceau jertfe sângeroase[127]. Pumnalul de la Medgidia a fost turnat odată cu teaca şi placa laterală, care servea la fixarea pumnalului. Lungimea totală era de 0,467 m[128]. Pe când o latură a pumnalului a fost ornamentată în jumătatea superioară şi în cea inferioară netezită şi lustruită, latura opusă a rămas zgrunţuroasă. Aici se află două piroane perpendiculare, cu ajutorul cărora pumnalul era fixat fie pe un monument comemorativ, fie pe o statuie de piatră. De aceea cercetători socotesc că descoperirea de la Medgidia reprezintă o sabie-emblemă, şi nu un pumnal obişnuit. Se presupune că această piesă urma să fie fixată – ca simbol al puterii militare şi politice a unui şef de trib sau al unei uniuni tribale, în felul aceleia a lui Dromichaites, de mai târziu – pe un sarcofag sau pe zidul camerei funerare[129].

Piesa de la Medgidia este într-adevăr o piesă unică[130] (unicitate dată şi de greutatea acesteia de 2,675 kg), în regiunile de sud-est ale Europei şi în toată aria de răspândire a triburilor tracice şi scitice. Pe una din statuile de piatră provenind dintr-o localitate din Dobrogea, neidentificată, s-au păstrat trei adâncituri aşezate într-un triunghi în care ar fi fost fixată în aceea epocă o aplică-emblemă, în felul originalei piese de la Medgidia. În cazul că asemenea statui reprezentau un şef militar sau un personaj proeminent în interiorul unei comunităţi evoluate deja spre forme mai avansate de organizare democrat-militare, cvasi-statale sau statele incipiente, atunci prezenţa unei arme-embleme pe un atare monument îşi găsea toată

[126] D. Berciu, *O descoperire traco-scitică din Dobrogea şi problema scitică la Dunărea de Jos*, în *SCIV*, tom. X, nr.1, 1959, p.7-48.
[127] Herodot, *Istorii*, IV, 62.
[128] D. Berciu, *Arta traco-getică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969, p. 18.
[129] *Ibidem*, p. 25.
[130] *Ibidem*, p. 24.

semnificaţia ca simbol al puterii vreunui şef militar şi politic, fie el „basileu” trac sau scit.

Placa de la Medgidia este frumos împodobită cu motive decorative în stil animalier. Sunt redate capul de panteră, gâtul unui cerb, un cap de vultur, precum şi un vultur ţinând în cioc un şarpe. La baza mânerului este reprodusă placa în formă de inimă cu doi lobi, care poartă câte un ţap sălbatic, cu picioarele aduse sub corp. Sabia-emblemă a fost datată în a doua jumătate a secolului al V-lea a.Chr., în perioada Laténe A, de unde şi existenţa unor elemente stilistice arhaizate. Atât din punct de vedere tehnic, cât şi stilistic, descoperirea de la Medgidia se încadrează în arta sub-tracică[131] (cu influenţe iraniene), întocmai ca şi „tezaurul” de la Craiova şi mormântul de la Agighiol (Tulcea), precum şi numeroasele descoperiri tracice din Bulgaria, ca cele de la Garčinovo, Brezevo, Bedniakovo. Forma însăşi a emblemei din Dobrogea reproduce un tip de pumnal scitic. Unele motive decorative şi trăsături de stil sunt iarăşi scitice. A treia componentă găsită în stilul emblemei de la Medgidia este cea grecească.

Cea mai impresionantă descoperire din perioada Laténe A şi în care îşi dau întâlnire cele trei elemente, cel tracic, cel scitic şi cel elenic, este cea de la Agighiol[132]. Aici s-a descoperit întâmplător un mormânt care era acoperit cu un tumul de mari dimensiuni, ridicat pe una din înălţimile ce se află departe de actualul sat Agighiol. În interiorul tumulului s-au găsit construcţii de piatră care vădesc o influenţă grecească. Mormântul era precedat de un culoar (dromos), care, după terminarea ceremoniei funebre, a fost închis cu blocuri de piatră. Camera mortuară avea pereţii din blocuri de piatră tăiată, dintre care unele purtau litere greceşti. O manieră elenică se

---

[131] *Ibidem,* p.27
[132] D. Berciu, *Arta traco-getică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969, p. 33-76.

remarcă şi în felul de construire. În camera principală se aflau osemintele unui bărbat, iar alături, într-o cameră mai mică, fără pereţi despărţitori, ale unei femei. Nu departe de această cameră mortuară a fost construită o cameră specială[133] (aşa-numita „camera cailor”) din piatră, dar nelucrată, în care au fost depuse cadavrele a trei cai sacrificaţi în timpul înmormântării proprietarului lor. Caii au fost îngropaţi cu toate podoabele lor. În gura lor s-au găsit zăbale de metal, iar pe cranii, pe piept şi de-o parte şi de alta a şirei spinării numeroase aplice de bronz şi argint. Unele din piesele de harnaşament sunt zoomorfe, în stil traco-scitic caracteristic. În apropiere de scheletul principal s-au găsit numeroase vârfuri de săgeată din bronz cu trei muchii, vârfuri de lance, un coif de paradă din argint, pe alocuri aurit şi lucrat în aceiaşi manieră cu coiful de aur de la Coţofăneşti (comuna Poiana); două jambiere (cnemide) din argint decorate cu figuri zoomorfe şi antropomorfe, date cu aur[134], două frumoase pocale de argint de o rară eleganţă în profil, având toată suprafaţa încărcată cu ornamente şi scene cu animale fantastice; câteva patere (vase scunde) cu coaste, dintre care una poartă gravat cu litere ale alfabetului grecesc numele de Kotys[135], probabil ale defunctului; în diferite părţi ale mormântului erau diferite fragmente de amfore sau diferite vase greceşti, printre care şi câteva fragmente attice cu figuri roşii, din a doua jumătate a secolului al V-lea a.Chr.; într-un anumit loc erau aşezate cu grijă şase amfore; în alte puncte ale mormântului s-au găsit urme de cenuşă şi cărbuni, rămase din timpul practicilor rituale.

Coiful de argint este specific lumii traco-getice, fiind numit şi „coif de tip getic”. Acesta are formă de căciulă ţuguiată, înălţime de 0,27 m,

---

[133] *Ibidem*, p. 38-39.
[134] *Ibidem*, p. 46-48.
[135] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 115; D. Berciu, *Arta traco-getică*, p. 51-53.

greutate de 743,53 g, fiind lucrat din placă de argint destul de subţire, numai regiunea din faţă a coifului, deasupra urechilor, este acoperită cu aur[136].

În jurul scheletului feminin s-au descoperit cercei şi alte podoabe de aur lucrate cu multă minuţiozitate. Pe baza importurilor greceşti din inventarul de la Agighiol şi pe aceea a observaţiilor stilistice-tipologice mai ample, mormântul poate fi datat spre sfârşitul secolului al V-lea şi începutul secolului al IV-lea a.Chr., aproximativ pe la 400 a.Chr. Acest complex se plasează prin urmare după sabia-emblemă de la Medgidia şi înainte de „tezaurul" tracic de la Craiova. În structura conţinutului mormântului se disting clar cele trei componente găsite şi la Medgidia: cea tracică (respectiv sud-tracică sau traco-getică), care este predominantă, cea grecească şi cea scitică. Numele însuşi al celui înmormântat, Kotys, dar şi caracterul predominant tracic al culturii materiale, al artei şi al ritului şi ritualului dovedesc laolaltă că mormântul tumular de la Agighiol a aparţinut unui reprezentant al aristocraţiei locale, sud-tracice sau getice[137]. Poate fi vorba de un şef getic sau de un „principe" trac[138], aflat într-o regiune getică, asupra căruia se întinsese formaţiunea odridă, sud-tracică. Inventarul mormântului de la Agighiol oferă una dintre cele mai concludente dovezi a unei adânci diferenţieri sociale petrecute în masa populaţiei traco-getice în jurul anului 400 a.Chr., cu detaşarea unor vârfuri ale aristocraţiei locale, care duceau o viaţă de bunăstare şi strălucire, pe care importurile greceşti de lux o subliniau şi mai mult.

S-a constatat şi practicarea unor sacrificii sângeroase, de cai şi oameni. Dacă uciderea cailor defunctului şi îngroparea lor în acelaşi timp alături de proprietar se mai întâlneşte în lumea tracică, practicile sângeroase

136 D. Berciu, *op. cit.*, p. 39-49.
137 *Ibidem*, p. 51-53; D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 115.
138 D. Berciu, *Arta traco-getică*, p. 33.

cu sacrificarea soţiei şi înmormântarea ei împreună cu soţul său, ca în mormântul de la Agighiol se documentează prima dată la sud de Dunăre. Se ştie că la sciţi practicarea uciderii uneori a unui mare număr de oameni şi cai făcea parte din ritualul obişnuit. Desigur că în practicile rituale de la Agighiol este prezentă o influenţă scitică nord-pontică, influenţă descoperită şi în mormintele tumulare de la Histria[139]. Aceeaşi componentă scitică este şi în stilul obiectelor de artă de la Agighiol.

Descoperirea de la Agighiol aparţine acelei categorii de monumente din a doua epocă a fierului din zona istro-pontică de caracter „aristocratic" şi că aristocraţia indigenă a fost creatoarea acestei categorii de monumente şi de artă. Sub strălucirea acestora se află „regii" şi nobilii geţi de la Dunărea de Jos, cum spusese pe vremuri V. Pârvan[140], vorbind tocmai de vârfurile aristocraţiei getice, de gradul înalt al dezvoltării lor social-economice şi de puternica înrâurire a civilizaţiei sclavagiste greceşti asupra lor, care a mers până la adoptarea limbii (literele greceşti de pe blocurile de piatră de la Agighiol) şi a obiceiurilor, fără a mai vorbi de posibilele legături de înrudire între geţi şi greci, în felul celor deja transmise de izvoarele literare dintre aceştia din urmă şi sciţi.

Pe teritoriul Dobrogei, şi în general în interiorul marii zone geografice şi etno-culturale istro-pontice, factorul grecesc a jucat, rolul unui puternic ferment, care a stimulat energiile locale. În domeniul artei, al tacticii militare, la care se referă unii autori antici, al practicilor rituale şi al vieţii de fast, de strălucire dorită, se poate spune că şi factorul scitic, cel pornit din mediul sciţilor „regali" ai lui Herodot sau din acela al sciţilor din

[139] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol I, p. 116
[140] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 166.

stepele nord-pontice, în general, a avut de asemenea un rol activ în dezvoltarea civilizaţiei „aristocratice" traco-getice[141].

Stilul animalier tracic sau traco-scitic este o îmbinare creatoare între geometrismul tradiţional tracic şi naturalismul artei scitice, îmbinare pe care influenţa grecească a grăbit-o şi a unit-o şi mai mult. În mormântul „princiar" de la Agighiol, ca şi în cel de la Craiova sau în cele de la Duvanlij din apropiere de Plovdiv (Bulgaria de sud) este prezentă arta tracică originală şi strălucitoare, la fel ca în spaţiul carpatic traco-dacic. Crearea stilului tracic sau traco-scitic a fost consecinţa raporturilor multilaterale între aristocraţia sud-tracică şi aceea a sciţilor din stepe. Întreg procesul de formare a artei sud-tracice, precum şi evoluţia, răspândirea şi frecvenţa unor atare obiecte de artă, în felul celor de la Agighiol, Medgidia, Craiova în toată aria de răspândire balcano-danubiană, arată că Dunărea nu a fost nici de data aceasta hotar, ci, din contră, ea a unit şi mai mult cele două aripi ale zonei istro-pontice într-un tot unitar din punct de vedere etnic şi cultural.

Perioada de maturizare a culturii traco-getice şi de consolidare a aristocraţiei locale. Întreg secolul al IV-lea a.Chr. reprezintă o perioadă de prosperă dezvoltare în toate domeniile culturii materiale şi spirituale. Forţele interne reuşiseră să folosească din plin toate resursele locale, iar influenţa grecească, devenită din ce în ce mai activă, stimula mereu această dezvoltare, îmbogăţindu-i conţinutul cu alte şi alte elemente noi şi calitativ superioare. Geţii din jurul cetăţilor greceşti erau aşa de pătrunşi de felul de viaţă nou, apropiat în multe privinţe celui elenic, încât ei se şi ridicaseră la un nivel de trai cvasiorăşenesc.

Descoperirile arheologice de la Tariverde aparţinând stratului de cultură din epoca elenistică timpurie dovedesc aceasta. S-a dat peste temelii

[141] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 116-119.

de locuinţe din ziduri de piatră, lucrate într-o tehnică îngrijită. Podinele erau făcute din plăci de piatră sau simple pietre de râu. Locuinţele aveau patru laturi. S-a descoperit şi o locuinţă cu semiabsidă. În săpături au fost dezvelite şi porţiuni de străzi şi mici pieţe. Într-o zonă a aşezării s-a găsit o fântână cu ghizduri de piatră şi puţ rotund. În tehnica de construcţie se folosea şi chirpiciul. Prezenţa unor pietre lucrate, provenind probabil de la un teasc, relieful lucrat din piatră locală reprezentând pe Dionysos, ceramica elenistică, *pondul* (greutate de plumb) purtând emblema oraşului Histria, moneda histriană, produse ceramice greceşti de lux, alături de care nu lipsesc niciodată cele locale de veche tradiţie hallstattiană tracică sunt suficiente indicii ale existenţei acolo, încă de la începutul epocii elenistice, a unei vieţi prospere.

Se presupune că la Tariverde a putut fi un important centru economic, în felul unui „târg", prin intermediul căruia produsele locale (cereale, vite, peşte, miere şi sclavi) ajungeau la Histria, iar cele greceşti (uleiuri, vinuri, stofe, podoabe, ceramică de lux) se răspândeau spre interiorul teritoriului getic, răspunzând cererilor tot mai sporite ale unei aristocraţii tribale în plină dezvoltare şi consolidare. Numeroasele obiecte greceşti, descoperite nu numai pe teritoriul Dobrogei, dar şi la nord şi vest de Dunăre, până în interiorul ţinuturilor locuite de geţi, sunt mărturii directe ale unui negoţ foarte susţinut în secolele IV-III a.Chr. dintre coloniile greceşti de pe litoralul românesc al Mării Negre şi localnici, pe de o parte, iar pe de alta, între aceştia şi alte centre greceşti, fie direct, fie prin intermediul coloniilor greceşti[142].

Dacă în secolul al V-lea pe teritoriul Dobrogei, luat în ansamblu şi în zona dunăreană de la stânga fluviului, procesul formării culturii traco-

[142] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 119-127.

getice era în plină desfăşurare, în secolul al IV-lea poate fi considerat încheiat. Cultura getică dobândeşte acum trăsăturile sale fundamentale, de strălucire şi originalitate. Legătura dintre secolul al V-lea şi al IV-lea a.Chr. este sesizabilă în toate descoperirile arheologice din acea vreme, iar fondul local hallstattian, pe care a crescut noua etapă a culturii traco-getice, răzbate la tot pasul.

S-a constatat că de cele mai multe ori fie în aşezări, fie în necropole, orizontul secolului al V-lea a.Chr. este continuat nemijlocit de acela al secolului următor, fără nici un fel de întrerupere. Acelaşi fenomen se petrece şi la sfârşitul secolului al IV-lea şi începutul secolului al III-lea a.Chr. Au fost semnalate descoperiri traco-getice în care se reflectă o atare dezvoltare neîntreruptă şi la Dinogetia, Noviodunum, Teliţa[143]. Aceeaşi dezvoltare neîntreruptă este documentată şi la nord de Dunăre, în interiorul sectorului nordic al zonei istro-pontice, şi spre sud, pe teritoriul actual al Bulgariei de est şi nord-est, locuit în trecut de traco-geţi.

Dacă în secolul al V-lea a.Chr. influenţa grecească s-a resimţit în viaţa aristocraţiei locale, ca de altfel şi în lumea sud-tracică de la sudul Balcanilor, în secolul al IV-lea a.Chr. şi secolul al III-lea influenţa grecească pătrunde şi în celelalte straturi ale societăţii. Ceramica tracică lucrată cu roata, cenuşie sau roşiatică-gălbuie este dovadă în această privinţă. În grupa ceramicii lucrate la roată, majoritatea formelor vaselor au prototipuri greceşti, dar alături de ele se întâlnesc forme contaminate şi forme care, lucrate la roată, pornesc totuşi de la prototipuri tradiţionale locale. Ceea ce impresionează este, fără îndoială, fenomenul generalizării roţii olarului în jurul anului 400 a.Chr. şi în curând după această dată. Olăritul devine deci

[143] *Ibidem,* p. 119-127.

încă din secolul al IV-lea a.Chr. un meşteşug în interiorul ariei culturii sud-tracice, inclusiv sectorul său nordic.

În secolul al V-lea a.Chr. procentul ceramicii lucrate la roată este mai mic şi că el creşte în ritm rapid de la începutul secolului al IV-lea, de-a lungul acestui secol şi apoi în secolele III şi II a.Chr. Cu toată larga folosire a roţii olarului, ceramica de uz comun, cenuşie, de factură grecească, va continua să se importe în mari cantităţi, ca şi amforele elenistice.

În acelaşi timp, s-a intensificat şi pătrunderea monedei histriene, atât a drahmei de argint, cât şi a monedei de bronz divizionare[144], care uşura activitatea de schimb cu geţii. Cu toată activitatea meşteşugărească în domeniul ceramicii cenuşii locale şi a atelierelor din cetăţile pontice, în primul rând cele de la Histria[145], ceramica tradiţională getică a continuat să se dezvolte în secolele IV-III a.Chr., ea a ocupat încă un loc important în nevoile gospodăreşti şi practicile rituale. În mormintele getice de pe teritoriul Dobrogei, din sudul Munteniei şi Moldovei, vasele lucrate cu mâna nu lipsesc aproape niciodată.

Ţinând seama de unele analogii cu alte descoperiri getice, unele descoperiri trec şi în primele decenii ale secolului al III-lea a.Chr., întocmai cum se constată şi în alte necropole getice din Dobrogea. Un orizont mai vechi, a fost documentat în vasta necropolă tumulară getică de la Râvna (Varna) şi în alte localităţi din estul şi nord-estul Bulgariei. În privinţa ritualului, necropola de la Satu-Nou a adus precizări asupra existenţei a trei forme de ritual: oasele incinerate ale mortului erau aşezate într-o urnă cu capac, altădată în groapă sau în groapă şi peste ele puse o stachină, cu funcţie de capac. Necropola de la Satu-Nou este plană. Aici nu a fost

[144] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol I, p. 121.
[145] M. Coja, *Activitatea meşteşugărească de la Histria în secolele VI-I î.e.n.*, în *SCIV*, tom. XIII, nr. 1, 1962, p. 19-46.

decoperit nici un mormânt în tumul. O necropolă plană, similară celei de la Satu-Nou a fost identificată în 1959 nu departe de prima, pe teritoriul comunei Canlia, în vecinătatea malului Dunării[146].

Alte două necropole de incineraţie, unde au fost întreprinse săpături între anii 1954 şi 1985, se află pe teritoriul comunei Murighiol (jud. Tulcea). În prima necropolă au fost descoperite 36 de morminte şi în a doua 24 de morminte. Se practica şi aici înmormântarea într-o groapă simplă pe fundul căreia se aşezau câteva plăci de piatră. Frecvente sunt urnele cu capac (strachină, plăci de piatră), care se depuneau în gropi. Interesante sunt mormintele cu gropi rectangulare cu pereţii căptuşiţi cu pietre, un ritual curent în lumea traco-getică şi în general în cea sud-tracică. Interesantă este menţionarea practicării la Murighiol şi a înhumaţiei, deşi acest rit constituie o excepţie. Au fost descoperite, de pildă, numai două morminte de înhumaţie, în gropi cu pereţii căptuşiţi cu piatră. Scheletul fusese aşezat pe spate, în poziţie întinsă.

Un complex cultural tot de caracter funerar, care reflectă stadiul înaintat al diferenţierii sociale şi al consolidării aristocraţiei getice a fost cercetat în 1959 la Teliţa (jud. Tulcea)[147]. Este vorba de un tumul de dimensiuni mari, având înălţimea maximă de 2,50 m şi diametrul de 32 m, în care au fost descoperite 7 morminte de incineraţie, în urne de factură tradiţională, lucrate cu mâna, sau locale, lucrate cu roata, ori importuri elenistice. Urnele aveau capac. Movila sau tumulul s-a ridicat în legătură cu mormântul principal. Acesta era construit din blocuri de piatră dispuse în formă de potcoavă, peste care se aşezaseră tot blocuri mari de piatră. Intrarea încăperii funerare era astupată cu două blocuri mari. În locul înmormântării

[146] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 122.
[147] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 123-126.

a avut loc o nivelare a terenului, care a fost urmată de o „purificare”, prin foc, a solului, o practică rituală întâlnită în lumea tracică. Mormântul conţinea două urne funerare acoperite cu capac. Ambele sunt de factură locală lucrate cu mâna, reprezentând două tipuri de vase principale ale culturii tracice: urna bitronconică şi cana prevăzută cu o toartă. Inventarul acestui mormânt dublu este excepţional de bogat. Pe lângă un mare număr de vase locale, el conţine importuri elenistice: amfore (3 exemplare erau întregi, altele fragmentare, sparte ritual), „o farfurie de peşte” bine păstrată, două vase de tip *kantharos.* În urne şi împreună cu oasele calcinate, au fost găsite multe obiecte de metal, printre care: două brăţări bronz cu capetele în formă de cap de şarpe, podoabă specifică tracică şi geto-dacică, cei doi clopoţei de bronz, un cuţitaş de fier, un inel de tâmplă cu capetele în formă de buton, nasturi, precum şi două mărgele de lut.

La cimitirele getice amintite mai sus se adaugă şi cel de la Nuntaşi (Istria), de unde provine şi o interesantă oglindă elenistică şi o amforă din insula Thasos, cu ştampilă[148]. Nu lipseşte de aici nici ceramica elenistică de lux (un *lekytos*, un *kantharos* şi o cupă), dar alături de ea este mereu prezentă ceramica indigenă, lucrată cu mâna şi decorată cu brâuri alveolare.

Un alt cimitir a fost identificat la Cernavodă[149]. Cimitirul getic din secolul al IV-lea a.Chr. se află pe panta înălţimii dinspre nord-est a oraşului. Au fost recuperate în 1958 câteva obiecte: o amforă elenistică, un *kantharos* caracteristic secolului al IV-lea a.Chr. şi o strachină cenuşie lucrată la roată. În mormintele populaţiei getice au fost descoperite şi arme, în primul rând vârfuri de săgeţi de bronz cu trei muchii, care nu sunt cu necesitate numai

[148] A. Rădulescu, *Noi mărturii arheologice din epoca elenistică la Nuntaşi*, în *SCIV*, tom. XII, nr. 2, 1961, p. 387-393.
[149] D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavoda (1954)*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 281-317.

„scitice”, cum se spunea, ci ele au avut o largă răspândire atât la triburile locale, cât şi la greci şi alte popoare. Asemenea vârfuri de săgeţi au fost găsite, de pildă, în necropola de la Teliţa, în cea de la Murighiol, într-un mormânt de la Ceamurlia de Jos. De la Murighiol provine o sabie de fier cu două tăişuri (lungimea de 0,507 m), cu bară scurtă la mâner şi placă cordiformă la baza acestuia, în care este recunoscut un element scito-sarmatic.

Podoabele getice sunt în general cele tradiţionale tracice : inele de buclă (de argint şi de bronz) cu capetele conice, brăţări cu stilizări de capete de şarpe, ace de păr cu cap eliciform, diferite inele şi brăţări simple sau cu butoni, nasturi, miniaturi în formă de topor bipen (tracic) şi fibule de tip trac. Pe linia tradiţiei sesizate într-un mormânt getic de la Cernavodă datând de la jumătatea secolului al V-lea a.Chr., se importă şi se pun în continuare în morminte, ca la Nuntaşi în Dobrogea şi la Zimnicea pe stânga Dunării, frumoase oglinzi de bronz lucrate în atelierele cetăţilor greceşti vest-pontice.

Spre sfârşitul secolului al IV-lea şi începutul secolului următor, se constată un progres şi în domeniul tehnicii ceramicii locale lucrate la roată. Fără îndoială că permanentul contact cu focarele de civilizaţie elenică de pe litoral a grăbit mereu procesul dezvoltării social-economice a populaţiei indigene. Prin intermediul atelierelor care răspândeau numeroase vase cenuşii, superioare ca tehnică, desigur, faţă de cea locală, cât şi prin intermediul meşterilor greci, localnicii traco-geţi şi-au însuşit repede cunoştinţele tehnologice legate de meşteşugul olăritului.

Apariţia primelor monede indigene în Dobrogea. Până în secolul al XX-lea, nu se ştia nimic despre existenţa unor monede locale pe teritoriul Dobrogei, deşi era de presupus că triburile din această provincie să fi ajuns la baterea unor monede proprii. Apropierea lor de cetăţile greceşti vest-

pontice şi larga răspândire a monedelor acestora spre interiorul teritoriilor locuite de geţii din dreapta Dunării, satisfăceau oarecum nedumerirea cercetătorilor. Dar, între timp, descoperirea unor monede locale venea să arunce o lumină puternică şi asupra acestei probleme.

C. Preda, în martie 1964[150], atrăgea pentru prima dată atenţia asupra celor câteva monede de argint descoperite întâmplător şi izolat în diferite localităţi din Dobrogea de nord : una provine de la Somova, în apropiere de Tulcea, unde am semnalat şi urme de locuire getică, pe întinsa aşezare de pe dealul Coazima, de pe care au fost adunate „numeroase fragmente de vase cenuşii lucrate la roată”[151], aparţinând prin urmare grupei ceramicii traco-getice locale. Tot pe teritoriul aceleiaşi comune, dar într-un defileu ce duce către un ţinut muntos, între dealurile Cortel şi Vărăriei, au fost descoperite mari cantităţi de fragmente ceramice lucrate la roată, desigur multe aparţinând grupei de importuri greceşti, printre care şi fragmente de amfore elenistice cu ştampile[152]. Dată fiind natura locului care exclude prezenţa unei aşezări greceşti, este de la sine înţeles că în acea regiune a fost tot un puternic centru al geţilor.

O a doua monedă a fost achiziţionată în comuna Mihai Viteazu (jud. Tulcea), unde de asemenea există suficiente dovezi de locuire getică.

O altă monedă provine dintr-o localitate necunoscută, dar tot din părţile de nord ale Dobrogei. Acest tip de monedă reprezintă pe avers un cap de bărbat tânăr, cu părul căzând în plete, iar pe revers un călăreţ cu barbă, cu calul în galop şi cu frâul în mână. Legenda este scrisă cu caractere greceşti, la genitiv : *Basileos Moskonos*[153]. C. Preda considera că Moskon a fost un

---

[150] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, p. 127.
[151] Gh. Ştefan, *Contribuţii arheologice la cunoaşterea dacilor din Dobrogea de nord.*, în *Studii şi referate privind istoria României*, I, 1954, p.37.
[152] *Ibidem*, p. 37-39.
[153] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei.*, p. 128-129.

dinast local traco-getic, care ar fi stăpânit, aşa cum dovedesc descoperirile arheologice şi numismatice, în nordul Dobrogei, în cursul secolului al III-lea a.Chr.[154]. Tipul de monedă imită aversul monedelor lui Filip al II-lea şi este bătut după modelul emisiunilor greceşti[155]. Monedele de tip Moskon constituie o categorie aparte, care nu este pur grecească. Aici nu apare nici o zeitate reprezentantă şi nici ceva copiat fidel după monedele greceşti. Observaţiile stilistice dovedesc însă o oarecare stângăcie în realizarea calului şi călăreţului, în sensul unei stilizări „barbarizante"[156].

Grupul de monede[157], cu greutăţi între 7,28-7,45 g şi diametru de 25 mm, descoperite ridică o problemă istorică de mare însemnătate. Este cert că tipul de monedă este net deosebit de cele greceşti şi nu se încadrează nici în monetăria geto-dacă, nord-dunăreană cunoscută. Este vorba prin urmare de un tip monetar deosebit de cele cunoscute şi legat din punct de vedere cronologic, al răspândirii geografice, atât cât se ştie în prezent, de regiunea nord-dobrogeană[158].

Pe baza elementelor de stil şi a caracterului literelor, acest tip de monedă a fost datat în prima jumătate a secolului al III-lea a.Chr., fără a se exclude şi sfârşitul secolului al IV-lea a.Chr., deşi pe plan istoric general se socoteşte că o atare datare mai timpurie nu ar fi posibilă[159]. Se iau în consideraţie împrejurările politice şi militare de la Dunărea de Jos, în funcţie de acţiunea în acea regiune a regilor Macedoniei şi a lui Lysimach, regele Traciei. Totuşi, după nivelul excepţional de înalt al dezvoltării social-economice la care ajunseseră geţii din Dobrogea[160] în raport cu acela al

[154] C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 181.
[155] D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 128-129.
[156] Preda, C., *op. cit.*, p. 182.
[157] *Ibidem*, p. 181.
[158] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, p. 127-129.
[159] C. Preda, *op. cit.,* p. 180-182.
[160] D. M. Pippidi, *op. cit*., p. 128-129.

triburilor traco-dace din spaţiul carpatic, dar similar în multe privinţe cu celelalte triburi tracice ale ramurii meridionale, trebuie admis că dezvoltarea forţelor de producţie din secolul al IV-lea a.Chr., care determina-se adânci restructurări pe planul relaţiilor de producţie, cu detaşarea unor vârfuri ale aristocraţiei indigene, necesita apariţia unor regişori sau dinaşti locali încă din secolul al IV-lea a.Chr., care au putut să bată monedă proprie. Situaţia social-economică, politică şi militară a geţilor din Dobrogea din secolul al IV-lea era deosebită faţă de aceea a geto-dacilor, unde moneda locală nu putea să apară înainte de jumătatea secolului al III-lea a.Chr.[161].

Tot în Dobrogea, dar în sud, cu precădere în jurul oraşului Callatis, se cunoaşte o altă categorie de monede tipic grecească aparţinând unor regişori sciţi. Toate emisiunile sunt din bronz şi prezintă pe avers capetele unor divinităţi greceşti ca: Zeus, Apollon, Demetra, Hermes, Herakles, Dioscurii, Helios şi alţii, iar pe revers: spicul de grâu, acvila, armele lui Herakles, caduceul, cornul abundenţei, caii dioscurilor. În plus tot pe revers este redată legenda „basileus” însoţită de nume ca: Tanusa, Kanites, Sariakes Akroras, Charaspes şi Ailios[162] În studiile întocmite asupra acestor monede s-a ajuns la concluzia că ele au fost bătute în atelierele din Callatis în cursul secolului al II-lea a.Chr.

O emisiune deosebită de argint cu legenda ATAIA, dar cunoscută doar prin câteva piese aflate în colecţii, provenind probabil, tot din atelierele din Callatis, a fost atribuită cunoscutului rege scit Ateas[163]. În legătură cu autenticitatea acestor monede, cu atribuirea lor lui Ateas şi cu baterea lor la Callatis, mai există unele dubii.

[161] *Ibidem.*
[162] C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, p. 181.
[163] *Ibidem*, p. 181-182; P. Alexandrescu, *Ataias*, în *Studii Clasice*, IX, Editura Academiei, Bucureşti, 1967, p. 85-91.

Capitolul V

Observaţii asupra culturii materiale a geţilor din Dobrogea anterior prezenţei militare romane

Pe pragul secolului al III-lea a.Chr. nu s-a petrecut nici un fel de întrerupere în dezvoltarea social-economică a geţilor de pe teritoriul Dobrogei şi de la nord de Dunăre. Documentarea arheologică reflectă cu prisosinţă o atare continuitate cu secolul precedent. Majoritatea materialelor arheologice descoperite atât în aşezări, în cimitire cât şi în morminte izolate, aparţin deopotrivă şi primelor decade ale secolului al III-lea a.Chr. Descoperirile din secolele III şi II a.Chr. sunt şi mai numeroase în raport cu cele din secolele V—IV a.Chr., atât pe litoral, unde de fapt era de aşteptat ca locuirea să fie mai intensă, dar şi în interiorul provinciei şi pe malul Dunării. Locuiri din epoca respectivă au fost documentate şi în unele peşteri din Dobrogea. Izvoarele antice dau informaţii asupra existenţei pe solul dobrogean a unor cetăţi întărite, din care unele aveau să constituie cauza unor conflicte. Distingem centrele de la *Troesmis* (Igliţa), *Aegyssus* (Tulcea), *Axiopolis* (în faţa insulei Hinog), pe malul drept al Dunării, *Genucla* (localitate încă neidentificată). R. Vulpe afirma că cetatea Axiopolis pare a fi stat în legătură şi cu organizarea militară a lui Lysimach pe dreapta Dunării.

V. Pârvan, oprindu-se asupra evenimentelor din jurul anului 300 a.Chr., presupunea că alte cetăţi existau în această vreme la Capidava şi Carsium[164].

Nivelul economic şi cultural al vieţii geţilor din secolele III şi II a.Chr. a crescut, fapt arătat şi de pătrunderea masivă a produselor greceşti şi a monedelor pontice şi macedonene în mediul autohton. O menţiune specială merită descoperirea din 1957 şi 1959 a tezaurului monetar de la Dăieni (Hârşova), din care au fost recuperaţi 94 stateri de aur de la Alexandru cel Mare şi Lisymach[165]. Majoritatea acestor monede au fost bătute în atelierele oraşelor de pe ţărmul de vest al Pontului Euxin. Interesant de observat că tezaurul a fost găsit în apropiere de vadul de trecere pe la Dunăre de la Carsium (Hârşova de azi), peste care se făcea legătura cu geţii din câmpia Munteniei. Prezenţa monedei macedonene în Dobrogea şi la Dunărea de Jos în general se petrece nu numai datorită expansiunii politice macedonene în aceste regiuni, dar ea este determinată şi de dezvoltarea forţelor de producţie locale. Pe teritoriul dobrogean se cunosc şi alte tezaure monetare de aur[166], care fără îndoială trebuiesc considerate ca aparţinând acelor şefi locali pe care şi izvoarele literare, epigrafice şi numismatice, îi menţionează. S-a intensificat şi răspândirea monedelor oraşelor pontice, Histria, Callatis şi Tomis, care, trecând la faza de producţie, aveau nevoie să promoveze şi mai mult schimburile comerciale cu aristocraţia locală şi cu deosebire cu vârfurile acesteia. Numeroasele monede de aur şi de argint dovedesc că în mâinile unei singure persoane sau, poate, ale unei singure familii se acumulează în vremea aceasta o avere considerabilă.

Semnificaţia folosirii pe scară largă a monedei constă nu numai în oglindirea intensificării procesului de diferenţiere socială şi economică, dar

---

[164] V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 62.
[165] D. M. Pippidi, *op. cit.,* p. 132-133.
[166] *Ibidem,* p. 133.

şi în aceea că în această vreme se dezvolta o vie activitate economică între greci şi localnici – cu avantaje reciproce – pe bază de monedă şi că economia bănească, în dezvoltare încă din perioada anterioară, îşi îndeplinea rolul său „ca un acid dizolvant”[167] în felul de a trăi tradiţional al comunităţilor rurale getice. Harta răspândirii monedelor în Dobrogea arată cum moneda histriană acoperea întreg teritoriul dobrogean. Pentru nevoi de schimb intern în interiorul unei formaţiuni locale începea cel puţin de la sfârşitul secolului al IV-lea şi, sigur, din secolul al III-lea a.Chr. să se folosească şi de moneda indigenă, care apare tocmai ca urmare a unei necesităţi economice, generată de dezvoltarea forţelor de producţie locale. Moneda lui Moskon este legată pare-se în general de lumea sud-tracică, şi nu de monetăria dacică, deja cunoscută. În secolul al III-lea a.Chr., moneda oraşului Callatis va fi aceea care va lua locul celei histriene, şi aceasta nu numai în Dobrogea, ci şi în Muntenia şi Moldova.

Sporadicele descoperiri celtice din etapa timpurie a prezenţei lor la sud de Carpaţi se menţin oarecum numai spre periferia nordică şi nord-vestică a zonei istro-pontice şi a uniunii din vremea lui Dromichaites. Pe teritoriul Dobrogei descoperiri celtice se semnalează abia în perioada târzie sau, cel mult, spre sfârşitul perioadei Laténe C_2 (circa 100 a.Chr.). Cultura locală a continuat să se dezvolte nestingherit în toată vasta zonă numită istro-pontică. Condiţiile create de stăpânirile statelor sclavagiste antice au reprezentat pentru geţii din Dobrogea, în acea vreme, un progres faţă de relaţiile comunitare şi faţă de cele în plin proces de descompunere din cadrul democraţiei militare, la care localnicii geţi au ajuns destul de timpuriu şi în repetate rânduri în lumina izvoarelor literare, în decursul istoriei lor.

[167] F. Engels, *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*, Editura Academiei, Bucureşti, 1957, p. 111.

Descoperirea în 1959 a unei inscripţii în campania de săpături de la Histria aducea pentru prima dată numele unei alte căpetenii militare şi politice gete din secolul al III-lea a.Chr. în nordul şi nord-vestul Dobrogei: Zalmodegikos[168], care se adăuga la acela deja cunoscut al lui Rhemaxos[169] din jurul anului 200 a.Chr., ambii ca „protectori" ai oraşului Histria, cu care ei statorniciseră raporturi economice şi politice reciproc avantajoase.

Dezvoltarea mai rapidă şi mai bogată în consecinţe a triburilor de pe teritoriul Dobrogei, în strânsă legătură cu lumea tracică sud-dunăreană, tot atât de puternic legată de aceea a teritoriilor getice din câmpia Munteniei, sudul Moldovei şi sud-estul Olteniei, a fost un factor care a avut urmări pozitive şi asupra procesului genezei culturii geto-dace în ansamblul ei.

Dacă în zona istro-pontică cultura getică Laténe s-a format independent de factorul celtic, datorită unei prodiginioase dezvoltări a forţelor interne şi înrâuriri active a factorului grecesc şi parţial al celui scitic de stepă şi, pe de altă parte, sprijinirii acestei culturi pe marea unitate etno-culturală sud-tracică, în zona nord-traco-dacică procesul formării culturii Laténe s-a efectuat în condiţii diferite, în care factorul celtic a jucat într-adevăr un rol important, dar nu hotărâtor[170].

În Dobrogea urmele civilizaţiei getice sunt numeroase, deşi cercetările de teren nu au atins niciodată parametrii necesari. Pentru secolul I a.Chr., situaţia este evidentă tocmai pentru perioada în care izvoarele scrise lasă să se înţeleagă o prezenţă activă a geţilor — atât a celor locali, cât şi a celor din stânga Dunării — la evenimentele politico-militare care au avut loc aici. Dovezile cele mai concludente privind civilizaţia geţilor din Dobrogea în

---

[168] D. M. Pippidi, *Ştiri noi despre legăturile Histrei cu geţii în secolul al III-lea*, în *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1960, p. 167-185.

[169] *Idem*, *Histria şi geţii în secolul al II-lea î.e.n. Observaţii asupra decretului în cinstea lui Agathocles, fiul lui Antiphilos*, în *Contribuţii la Istoria veche a României*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 287-328.

[170] D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, p. 135-136.

secolul I a.Chr. au fost puse în lumină prin cercetări recente întreprinse în situl de la Satu Nou, punctul „Valea lui Voicu" (comuna Oltina, jud. Constanţa). Importante niveluri de locuire corespunzătoare secolului I a.Chr. şi începutului secolului I p.Chr., au fost investigate şi clarificate prin săpături. Materialul arheologic recuperat de aici este bogat şi variat : ceramică lucrată cu mâna, atât din specie poroasă, cât şi din cea lustruită. Ceramica cenuşie lucrată la roată cuprinde fructiere, strachini, capace, strecurători, boluri, căni, chiupuri (*pithoi*). Acestor recipiente de factură autohtonă li se adaugă ceramică elenistică de import într-o cantitate impresionantă — cele mai multe fiind amforele.

La Murighiol, în nordul Dobrogei, în punctul „Ghiolul Petrei" , s-a cercetat o aşezare din secolul al II-lea a.Chr., cu numeroase materiale autohtone, specifice, precum şi un bogat inventar elenistic. În aceeaşi zonă la Halmyris, s-a constatat cum aşezarea romană suprapune o aşezare getică mai veche.

În necropolele Histriei s-au descoperit morminte de incineraţie pe loc, plane şi gropi rituale, datate în secolele II-I a.Chr., din care s-au recuperat fragmente de vase getice împreună cu ceramică grecească, precum şi o sabie dacică — *sica*. Aceste cercetări au pus în lumină cantităţi importante de ceramică de import, de cele mai multe ori în afara teritoriilor rurale ale oraşelor greceşti Histria, Tomis ori Callatis, care aparţinea autohtonilor, păturile lor înstărite prefăcând-o. Aşa se explică depozitul celor 115 amfore de la Tulcea, alături de care au apărut mai multe fragmente de ceramică getică, totul datând din secolul I a.Chr.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu, P., *Izvoare greceşti despre retragerea lui Darius din expediţia scitică,* în *SCIV*, tom VII, nr. 3-4, Bucureşti, 1956.

Idem, *Ataias*, în *Studii Clasice*, IX, Editura Academiei, Bucureşti, 1967.

Aricescu, A., *Cazanul scitic de la Castelu*, în *SCIV*, tom XVI, nr. 3, Bucureşti, 1965.

Berciu, D., *Descoperirile getice de la Cernavodă (1954) şi unele aspecte ale începutului formării culturii Latène geto-dace la Dunărea de Jos*, în *Materiale*, Constanţa, IV, 1957.

Idem, *O descoperire traco-scitică din Dobrogea şi problema scitică la Dunărea de Jos*, în *SCIV*, tom X, nr. 1, Bucureşti, 1959.

Idem, *Sunt geţii traci nord-dunăreni?*, în *SCIV*, tom XI, nr. 2, Bucureşti, 1960.

Idem, *Arta traco-getică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1969.

Boroneanţ, V., *Arheologia peşterilor şi minelor din România*, cIMec, Bucureşti, 2000.

Bugă, D., *Geografia umană, geografia istorică şi etnografică în opera lui Constantin Brătescu,* în *Rev. Etnogr. Folc.,* 42, 1-2.

Cătăniciu, I. B., *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman, secolele I-III p.Chr.*, Muzeul Judeţean Teleorman, Alexandria, 1997.

Cizek, E., *Istoria Romei*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002.

Coja, M., *Activitatea meşteşugărească de la Histria în secolele VI-I î.e.n.*, în *SCIV*, tom XIII, nr. 1, Bucureşti, 1962.

Condurachi, Em., *Cu privire la raporturile dintre autohtoni şi greci în aşezările sclavagiste din Dobrogea*, în *SCIV*, tom II, nr. 2, Bucureşti, 1951.

Cosac, M., *Introducere în Istoria veche a României,* Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2006.

Crişan, I. H., *Burebista şi epoca sa*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

Daiciviciu, C., *Il paese di Dromichete*, în *Dacica*, *Studii şi articole privind istoria veche a pământului românesc*, Bibliotheca Musei Napocensis, I, Cluj-Napoca, 1970.

Daicoviciu, H., *„Regatul" lui Rhemaxos*, în *Acta Musei Napocensis*, IV, Cluj-Napoca, 1967.

Idem, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972.

Engels, F., *Originea familiei, proprietăţii private şi a statului*, Editura Academiei, Bucureşti, 1957.

Florescu, R., *Ţara lui Dromichaites*, în *Pontica*, XIV, Constanţa, 1981.

Iliescu, Vl., *Campania strategului Zopyrion la Dunărea de Jos*, în *Pontica*, IV, Muzeul de Arheologie Constanţa, Constanţa, 1971.

Matei, H. C., *Enciclopedia antichităţii*, Editura Meronia, Bucureşti, 2004.

Medeleţ, Fl., *În legătură cu expediţia întreprinsă de Alexandru Macedon la sud de Dunăre în 335 î.e.n.*, în *Acta Musei Napocensis*, XIX, Cluj-Napoca, 1982.

Morintz, S., *Săpăturile de la Bârseşti*, în *Materiale şi Cercetări Arheologice*, VII, Editura Academiei, Bucureşti, 1961.

Pârvan, V., *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ediţie îngrijită, note, comentarii şi postfaţă de R. Florescu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982.

Petolescu, C. C., *Dacia şi Imperiul Roman*, Editura Teora, Bucureşti, 2000.

Pippidi, D. M., *Contribuţii la Istoria veche a României,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

Idem**,** *Dicţionar de Istorie veche a României,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.

Pippidi, D. M., Berciu, D., *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1965.

Preda, C., ***Monedele geto-dacilor,*** **Editura Academiei, Bucureşti, 1973.**

*Idem***,** ***Un nou aspect al începuturilor epocii Latène în Dacia (descoperirea de la Alexandria)*****, în** ***SCIV*****, tom XI, nr. 1, Bucureşti, 1960.**

Rădulescu, A., *Noi mărturii arheologice din epoca elenistică la Nuntaşi*, în *SCIV*, tom XII, nr.2, Bucureşti, 1961.

Russu, I. I., *Zoltes şi Rhemaxos. Tracii, sciţii şi Istria în secolele III-II î.e.n.*, în *Apullum*, VI, 1967.

Sucevenu, Al., *O ipoteză despre Zopyrion*, în *SCIV*, tom XVII, nr. 4, Bucureşti, 1966.

Suceveanu, Al., Barnea, I., *La Dobroudja romaine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1991.

Ştefan, Gh., *Contribuţii arheologice la cunoaşterea dacilor din Dobrogea de nord*, în *Studii şi referate privind Istoria românilor*, I, 1954.

Vulpe, Al., *Necropola hallstattiană de la Ferigile, Monografie arheologică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967.

Idem, *Istoria şi civilizaţia spaţiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII şi începutul secolului al III-lea a.Chr.*, în *Istoria Românilor*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

Vulpe, R., *Aşezări getice din Muntenia*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1966.

Idem, *Studia Thracologica*, Editura Academiei, Bucureşti, 1976.

Vulpe, R., Barnea, I., *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1968.

Izvoare literare

Ammianus Marcellinus, *Istoria romană. Populaţiile din Tracia şi oraşele mai de seamă*, XXVII.

Appian, *Istoria romană, Macedonia*, 18; *Illyria*, 30, 85 (IX).

Arian, *Expediţia lui Alexandru*, I.

Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare Macedoneanul*, X.

Dio Cassius, *Istoria romană*, XXXVIII, LI, LV.

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, XVIII, XXI.

Eutropius, *Scurtă istorie de la întemeierea Romei*, VI.

Eusebiu din Cezareea, *Cronica,* 152, k, 23 Helm.

Florus, *Epitomae*, I-III.

Herodot, *Istorii*, I, IV.

Lucian, *Oameni cu viaţă lungă*, 10.

Macrobius, *Saturnale*, I.

Memnon, *Despre Heracleia*, 5.

Ovidiu, *Scrisori din Pont*, I, IV.

Idem, *Tristele*, V.

Paulus Orosius, *Istorii împotriva păgânilor în şapte*, VI.

Pausanias, *Descrierea Greciei*, I.

Plutarh, *Vieţi paralele*, *Alexandru*, 11; *Lisimach*.

Polibiu, *Fragmente din Cărţi nesigure*, Fr. 102.

Idem, *Istorii*, I.

Rufus Festus, *Scurtă istorie a poporului roman*, IX.

Salustius, *Crispi Historiarum reliquaie*, IV.

Strabon, *Geografia*, VII; *Demetrios*, 39.

Tacitus, *Annales*, II.

Titus Livius, *Periochae*, XCVII.

Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*, IX, XII, XXXVII.

Tucidide, *Istoria războiului peloponesiac*, II.

Tratate şi dicţionare

Dicţionar de împăraţi romani, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

*** ***Geografia României***, vol. V, *Câmpia Română, Dunărea, Podişul Dobrogei, Litoralul românesc al Mării Negre şi platforma continentală,* Editura Academiei, Bucureşti, 2005.

*** ***Istoria Românilor***, vol. I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.